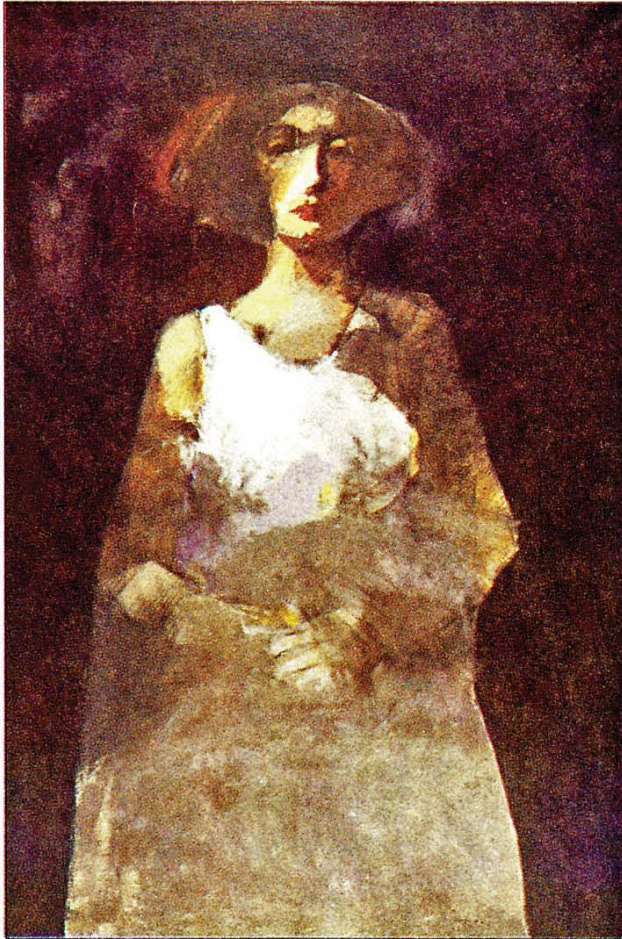

Χάρος και Θάψι

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

• ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ: Η δισκογραφική συλλογή του Λαογραφικού Μουσείου του Π. Καραλή • Συνέντευξη με το Νομάρχη Άρτας ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: Οι προοπτικές ενός νέου θεσμού απέναντι στα οξυμένα προβλήματα των Τζουμέρκων • ΣΟΦΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ: Πίνδος • ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΤΣΑΝΟΣ: Μετανάστευση Ηπειρωτών στη Ναύπακτο • ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ: Το Γυμνάσιον Άρτης και οι πρώτοι γυ-

μνασιόπαιδες εκ Χοσέψεως • ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΦΑΣ: Κώστας Πουρναράς, ο αγωνιστής και άνθρωπος • ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΦΛΟΥΔΑΣ: Λειτουργική και ποιοτική αναβάθμιση κέντρου (πλατείας) Κυψέλης • ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΠΑΚΟΛΗΣ: Το κοριτσάκι μου • Παραστάσεις από ένα γάμο στο χωριό • ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΚΑΒΕΛΟΣ: Δραστηριότητες και προοπτικές του Συλλόγου μας • ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ: Γράμμα από ένα νησιώτη

Χάος και Θύμη

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ – ΕΚΔΟΣΗ:

Σύλλογος Κυψελιωτών Άρτας (στην Αθήνα)
«Ο Άγιος Κοσμάς». Συνεργάζεται η Αδελφότητα Κυψελιωτών Άρτας (στην Άρτα) «Ο Άγιος Γεώργιος».

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ:

Γιώργος Μακαβέλος.

Διευθύνεται από ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Κώστας Αγγέλης, Μπάμπης Καραλής, Ευανθία Νταβαντζή, Κώστας Νταβίσκας, Ειρήνη Σιόντη.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ:

Ευανθία Νταβαντζή

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ:

Φαιδριάδων 129, 113 64, Αθήνα, τηλ. 86 22 703.

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ, ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:

Ιδεότυπο, Θεμιστοκλέους 37, τηλ. 38 26 319.

ΦΙΛΜ:

Αλφάβητο, Καλλιδρομίου 36, τηλ. 64 50 552.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Ανδρέας Μποτζάκης, Τζαβέλλα 10, τηλ. 33 01 604.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ (για 4 τεύχη)

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: 2.000 δραχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: 3.500 δραχ.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ:

500 δραχ.

ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΑΘΗΝΑ: Εκδόσεις-Βιβλιοπωλείο «Βιβλιογονία», Ακαδημίας 57, 106 79, Αθήνα, τηλ. 26 34 550 – Εναλλακτικό Βιβλιοπωλείο, Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα, τηλ. 38 02 644.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Βιβλιοπωλείο «Συνάντηση», Καμβουνίων 6, 54 621, τηλ. 231 384

ΤΕΥΧΟΣ 6
ΑΘΗΝΑ
ΧΕΙΜΩΝΑΣ 1995

εξώφυλλο:
Γιάννης Αδαμάκης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 5. Προλογικό σημείωμα
- 6. ΣΟΦΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ:
Πίνδος
- 10. Συνέντευξη με το Νομάρχη Άρτας
ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ:
Οι προοπτικές ενός νέου θεσμού απέναντι
στα οξυμένα προβλήματα των Τζουμέρκων
- 14. ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΦΑΣ:
Κώστας Πουρναράς, ο αγωνιστής
και άνθρωπος
- 16. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ:
Το Γυμνάσιον Άρτης και οι πρώτοι
γυμνασιόπαιδες εκ Χοσέψεως
- 18. Παραστάσεις από ένα γάμο στο χωριό
- 20. ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΤΣΑΝΟΣ:
Μετανάστευση Ηπειρωτών στη
Ναύπακτο
- 23. ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ:
Η δισκογραφική συλλογή του Λαογραφι-
κού Μουσείου του Π. Καραλή
- 32. ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΠΑΚΟΛΗΣ:
Το κοριτσάκι μου
- 35. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΚΑΒΕΛΟΣ:
Δραστηριότητες και προοπτικές
του Συλλόγου μας
- 37. ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΦΛΟΥΔΑΣ:
Λειτουργική και ποιοτική αναβάθμιση
κέντρου (πλατείας) Κυψέλης
- 40. ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ:
Γράμμα από ένα νησιώτη

Τα ενυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους. Η αναδημοσίευση από το περιοδικό «Χάος και Όψη» είναι ελεύθερη με την προϋπόθεση να αναγράφεται η πηγή προέλευσης.

Προλογικό σημείωμα

Αναζητώντας τη ζωή στα βουνά της Πίνδου, προσεγγίζοντας τη μετανάστευση των Ηπειρωτών στη Ναυπακτία, ανακαλύπτοντας τους ανθρώπους μας και τιμώντας την προσφορά τους, ψηλαφώντας την παιδεία τού τότε μέσα από τους εναπομείναντες, και του σήμερα μέσα από τα παιδιά του δημοτικού σχολείου, θεωρώντας απαραίτητο το ενδιαφέρον των αρμοδίων για την ορεινή Ήπειρο και ιδιαίτερα για τα εγκαταλελειμμένα Τζουμέρκα, ψάχνοντας τη δισκογραφική συλλογή του Μουσείου Παντελή Καραλή, προτείνοντας τρόπους διαμόρφωσης της πλατείας του χωριού μας, τονίζοντας τις δραστηριότητες του συλλόγου μας, και έχοντας πάντα τη συμπαράσταση και τη συμμετοχή του Νησιώτη, σχεδιάσαμε ένα τεύχος, το έβδομο ήδη του «Χάος και Όψη», χωρίς ειδική αναφορά αυτή τη φορά αλλά με ποικιλία θεμάτων.

Φτάνοντας ταυτόχρονα στο τέλος κι αυτού του χρόνου κι έχοντας πια διαμορφωμένη αντίληψη για το περιοδικό, μεστή εμπειριών, ευχαριστούμε όλους όσους πράγματι ενδιαφέρονται γι' αυτή την προσπάθεια, με τις επαφές, τα κείμενα και τις επιστολές τους και τη συνειδητή προσφορά για τη βελτίωση του περιοδικού. Είμαστε στην ευτυχή θέση να πούμε πως η ζωντάνια, η αποδοχή και η καλοπροαίρετη κριτική από μέρους σας είναι τα όπλα για τη συνέχιση και την καλύτερευση του «Χάος και Όψη».

Κι όπως όλα θα 'ρθουν «καινούργια», μιας και η νέα χρονιά είναι προ των πυλών, ευχόμαστε κάθε καλό και καινούργιο για όλους, με υγεία, ειρήνη και αγάπη.

Ας ορίσουμε το 1995 ως έτος καλύτερης επικοινωνίας ημών των Χοσεψιτών –και γιατί όχι και των Ηπειρωτών ευρύτερα– και ως έτος προσφοράς στον τόπο μας, πρώτιστα στη Χόσεψη. Θα δοθεί και έτσι η ευκαιρία στον καθένα μας, έστω μία από τις 365 αυτές ημέρες, να την αφιερώσουμε, προσφέροντας με όποιο τρόπο μπορούμε, την προσωπική μας πλέον κατάθεση, αυτό που ονομάζεται προσωπική ξεχωριστή παρέμβαση κι από κοινού συλλογική παρέμβαση, έχοντας ως στόχο τη διατήρηση της παράδοσής μας, την καταγραφή της, όπως και της ιστορίας μας και το ζωντάνεμα του τόπου μας.

**1995 « Έτος Χόσεψης »
Καλή Χρονιά
Η Συντακτική Επιτροπή**

Σοφία Αναστασιάδη

Πίνδος

Απόσπασμα από το βιβλίο της φιλόλογου Σοφίας Αναστασιάδη «Η Πίνδος», που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στη «Νέα Εστία» το Γενάρη του 1941. Στα επόμενα τεύχη του «Χάος και Όψη» θα δημοσιευθεί σε συνέχειες το υπόλοιπο.

ΕΙΔΑ Τ' ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ΝΑ ΞΕΚΙΝΑΕΙ για να κατακτήσει την Πίνδο απ' το Καρπενήσι, απ' την Καρδίτσα, από τα Τρίκαλα, απ' τα Γρεβενά, από τα Γιάννινα, από την Άρτα. Προχωρεί ως ένα σημείο και σταματάει. Πίσω του ο χειμώνας απειλεί κιόλας το δρόμο που χάραξε λαχανιάζοντας. Μπροστά το τείχος σηκώνεται αδιαπέραστο, οι αλυσίδες δένουν ολόγυρα, το μυστήριο συνεχίζεται. Η Πίνδος γελάει και με τις χίλιες πτυχές της για την προσπάθεια των ανθρώπων και, απρόσιτη στον πολιτισμό τους, μένει κλεισμένη στον εαυτό της.

Τ' άλλα βουνά απ' την κορυφή τους στο πρώτο βλέμμα προδίδουν το μυστικό τους. Οι ορειβατικοί σύλλογοι σε λίγες μέρες κάνουν το γύρο τους. Όλα απειλούν τη μοναξιά τους. Ολόγυρά τους νιώθουν να σαλεύει ο πολιτισμός. Ακούνε το σφυγμό της πολιτείας. Η κοντινή θάλασσα τους φέρνει μηνύματα απ' όλο τον κόσμο. Οχυρώνονται βέβαια πίσω απ' την περιφρόνηση –γιατί είναι κοινός νόμος των βουνών η μεγάλη περιφρόνηση για τον κάμπο. Μα έστω και για να τον ξεχωρίσουν απ' τον εαυτό τους, έστω και για να τον περιφρονήσουν, δε μπορούν να αγνοήσουν τον κάμπο.

Απ' το Σμόλικα, την ψηλότερη κορυφή της Πίνδου, τη δεύτερη κορυφή της Ελλάδας –κάπου 200 μέτρα μόνο πιο χαμηλά απ' τον Όλυμπο– δε θα δήτε τίποτ' άλλο από βουνά, αλλεπάλληλα κύματα βουνών, που τον κυκλώνουν κι ορμούν κατά πάνω του. Μια άγνωστη δύναμη, λες, τα μαρμάρωσε στο δρόμο τους και μένουν αυτού από αιώνες ακίνητα και αδύναμα σε μιαν ασύγκριτη αρμονία χρωμάτων και γραμμών. Όταν κινήσετε για την Πίνδο, ξεχάστε τον κάμπο και αποχαιρετήστε τη θάλασσα. Γιατί η Πίνδος έχει δικό της νόμο –αγνοεί οτιδήποτε δεν είναι ο εαυτός της. Πραγματικό βασίλειο βουνών, αγνοεί οτιδήποτε δεν είναι Βουνό. Αν δεν κάνετε δικό σας το νόμο της, η Πίνδος θα σας πνίξει. Αν δεν αφομοιωθήτε απόλυτα μαζί της, η φωνή της θα σας προσπεράσει, μα δε θα σας αγγίξει.

Ίσως γι' αυτό θάταν απαραίτητο, ξεκινώντας, να περάσετε πρώτα από το Σμόλικα. Ανάμεσα στις δυό ψηλότερες από τις τρεις κορυφές του σχηματίζεται μια χούνη, που κρατάει το χιόνι της και τον Αύγουστο ακόμα. Τη λένε Βαθύλακκο κι έχει την ιστορία

της. Σε παλιά χρόνια εδώ ρίχνανε οι Βλάχοι τους εχθρούς που τύχαινε να σκοτώσουν: ο πεθαμένος «δενότανε» και δε μπορούσε να κυνηγήσει το ζωντανό.

Ρίξτε στο Βαθύλακκο ό,τι σας δένει ακόμα με τον κόσμο που πετάξατε πίσω απ' την πλάτη σας: βαλίτσες, συντρόφους ή –αν τύχει νάχετε– σκοπούς. Έπειτα κοιτάξτε αυτή τη θάλασσα των βουνών, που βιτσιίζει τον ουρανό με κορυφές μεστές από τη γνώση της γήινης αβύσσου. Σας τριγυρίζει γεμάτη μυστήριο και, λέτε, δεν τελειώνει πουθενά...

Μη σας δειλιάσει η φοβέρα της. Οι κίνδυνοί της είναι ξεκάθαροι. Δεν έχετε να φυλαχτήτε πια από πολλά πράγματα σα μάθετε να φέρνεστε στα τσομπανόσκυλα, να χαμογελάτε στους γκρεμνούς, να κάνετε βαθιές υποκλίσεις μπαλαρίνας σ' αυτά τα πεισματάρικα κλαδιά, που επιμένουνε και καλά να σας πλουτίσουν με τη συγκίνηση του

Αβεσσαλώμ. Αν διαθέτετε ακόμα εμπιστοσύνη, προσφέρετε την απόλυτα στο Βουνό. Εκεί πάνω φυσάει άλλος αέρας. Η αποκλειστικότητα και η πίστη δεν καταλογίζονται πράξεις αξιόποινες. Με τον ίδιο τρόπο, το να μην έχεις δρόμο δε θεωρείται κοινωνική απρέπεια. Να τον χάνεις, είναι καλή πράξη –και το Βουνό ανταμείβει τα... παραστρατήματα. Τότε ίσα-ίσα θα σας σκηνοθετήσει τις αποκαλύψεις του. Γι' αυτό μην πείτε όχι στη φαντασία σας, μην ακολουθήσετε ορισμένο από πριν δρομολόγιο.

Μα και να θέλετε τέτοιο δρομολόγιο –ποιος θα σας το χαράξει; Είναι δεν είναι πέντε-δέκα όλοι μαζί οι περιηγητές και οι επιστήμονες που πέρασαν κάθε φορά από ορισμένες περιοχές της Πίνδου. Τι να σας κάνουν; Οι περιηγητές οφείλουν να είναι πάντα βιαστικοί. Οι επιστήμονες –βέβαια– θα χασομερήσουν. Μα τους αποσχολούν

τόσα προβλήματα: Έχουν να κάνουν την απογραφή του τοπωνυμίου, να καταγράψουν τα χωριά, να μετρήσουν το μπόι των ανθρώπων, να εξετάσουν με τι τρόπο λειτουργεί το λαρύγγι τους –πότε θέλετε να κοιτάξουνε την Πίνδο;

Πηγαίνετε λοιπόν να την ανακαλύψετε έτσι, μόνος σας, στην τύχη. Πηγαίνετε –για μια φορά– να αγαπήσετε και κάτι που αξίζει τον κόπο...

Καλύτερα, σπάστε το ρολόι σας. Πάψτε να μετράτε μέρες και βδομάδες. Μήνες να περπατάτε δε θα την εξαντλήσετε ποτέ. Δε θα χρειαστεί να περάσετε δυο φορές από το ίδιο μέρος. Είναι αφάνταστο το συγκοινωνιακό δίκτυ που διαθέτει, για το δικό της κέφι, αυτή η οροσειρά που, για την επικοινωνία των κάμπων που χωρίζει, μόλις καταδέχτηκε, τελευταία, να επιτρέψει το στενό πέρασμα από τον κόμπο του Μετσόβου.

Αυτό το δίκτυ, λαβύρινθος από μονοπάτια, γιδόστρατες και «σύρματα», τη δένει με τις μεγάλες πόρτες –Καρδίτσα, Τρίκαλα, Γρεβενά, Γιάννινα, Άρτα, Καρβασαρά– απ' όπου θα κάνει τις λίγες εισαγωγές της ή θα στείλει τους κτηνοτρόφους της στα χειμαδιά: και καθώς διακλαδίζεται με τους πιο απίθανους τρόπους από ράχη σε ράχη, από διάσελο σε διάσελο, από χωριό σε χωριό, σφιχτοδένει τις αρθρώσεις της και τους δίνει μοναδική συνέχεια και τέλεια ενότητα: απ' τα Κάτω Άγραφα θα φτάσετε στη Βόρεια Ήπειρο, περπατώντας ράχη με ράχη, χωρίς να πατήσετε το πόδι σας σε κάμπο.

Γι' αυτό σχίστε καλύτερα τους χάρτες: θα σας παραπλανήσουν. Οι συνηθισμένοι δε λένε τίποτα. Οι ανάγλυφοι σε αποθαρούνουν. Σηκώνουν ίσαμε πάνω τα βουνά και σου λένε: δεν έχει πέρασμα.

Είναι περίεργο ότι συμφωνούν μαζί τους κι οι ίδιοι οι άνθρωποι της Πίνδου. Θαυμαστοί γνώστες και της παραμικρότερης λεπτομέρειας του εδάφους στην περιοχή τους, δεν έχουν παρά αμυδρή αντίληψη για τις γενικότερες συγκοινωνιακές τους δυνατότητες. Είσαι στ' Άγραφα και ζητάς να βγεις στο Μέτσοβο; –Θα σε στείλουν να περάσεις απ' τα Τρίκαλα. Απ' τον Ασπροπόταμο θέλεις να πας στα Ζαγοροχώρια; –Θα σου δείξουν τα Γιάννινα. Κατρακυλάς από τη Βασιλίτσα κι αποζητάς τα στενά του Αώου; Θα σου πουν πως πρέπει πρώτα να βγεις στην Κόνιτσα.

Κι όμως, υπάρχει πάντα πέρασμα που κόβει μέσα απ' τα βουνά, υπάρχει πάντα διέξοδος απ' οπουδήποτε για οπουδήποτε. Αλλά θα πρέπει να σκοντάψετε επάνω του για να το μάθετε και, κατά κανόνα, οι κτηνοτρόφοι οι αποτραβηγμένοι στις βουνοκορφές είναι αυτοί που θα σας δείξουν τους κρυφούς δρόμους –γιατί ίσα-ίσα η ανάγκη των κοπαδιών είναι κείνη που τους δημιούργησε.

Ίσως δεν είναι αυτό που καθιερώθηκε να λέγεται δρόμος ή και μονοπάτι. Μα είναι η... δυνατότητά του. Την άνοιξε, περνώντας απ' τη σάρα, μια γίδα. Τη χάραξε, τσακίζοντας τα κλαδιά στον κατήφορό του, ένας χείμαρρος. Τη σημάδεψε πάνω στο ζυγό η βίαη ανάσα του αέρα: και, στην ανάγκη, εκεί πάνω τα ποτάμια είναι δρόμοι –δρόμοι που περπατάνε. Οπωσδήποτε, αν τ' αποφασίσετε, θα φτάσετε. Ίσως βέβαια χρειαστεί να περάσετε ώρες ξυπόλητος μέσ' απ' το νερό, να συρθήτε με τα τέσσερα δίπλα στο χάος, να κρεμασθήτε από τα έλατα, να ξεσχισθήτε απ' τα παλιούρια. Όμως έτσι,

ακονισμένη απ' τον κίνδυνο που ξεπεράστηκε, η ευαισθησία αξιώνεται να δεχτεί την αποκάλυψη της ομορφιάς.

Αυτοί οι ίδιοι, οι κτηνοτρόφοι των κορυφών, θα σας μιλήσουν για το θαυμαστό μονοπάτι που ξεκινάει απ' την καρδιά της Ρούμελης και φτάνει στα σύνορα, δένοντας τη μια ράχη με την άλλη. Έτσι, θα κουνήσουν το κεφάλι –αν πείτε στους σαρακατσανάιους της Καράβας πως βάλατε είκοσι τόσες μέρες να φτάσετε απ' το Καρπενήσι στα κονάκια τους:

– Είκοσι μέρες!... Τι χαλεύεις, παιδί μου, στα χωριά;... Τι πας και κλώθεις στις λαγκαδιές;... Του χρόνου, μόλις περάσεις τη Μέγδοβα, χτύπα το ζυγό και μην αφήσεις βήμα το μονοπάτι που πάει ράχη-ράχη: σε τρεις μέρες θε νάσ' εδώ. Από δω σε πέντε-δέκα μέρες βγαίνεις στο Μέτσοβο. Τη νύχτα θα σε φιλεύουν στα κονάκια. Από κονάκι σε κονάκι θα σου δείχνουνε το δρόμο.

...«Τι χαλεύεις στα χωριά; Τι πας και κλώθεις στις λαγκαδιές;»...

Οι ψηλές κορυφές αγνοούν και τις ίδιες τους τις λαγκαδιές, και τα ίδια τους τα χωριά. Αφού ξεπέρασαν την πάλη που τις δημιούργησε, με ήρεμες, καθαρές γραμμές σηκώνουν προς τον ουρανό, μυστικό σύνδεσμό τους –πάνω απ' τα βογγητά των αβύσσων και τα ξεσχίσματα των ανθρώπων– το μονοπάτι του θρύλου.

Το μονοπάτι των ζυγών...

Εκεί πάνω σάς ταξιδεύει στην αγκαλιά του ο αέρας. Οι χούφτες σας γεμίζουν ήλιο. Η νύχτα σάς ντύνει με αστέρια. Και τα βαθιά χαράματα, τα σύννεφα που κουραστήκανε θα γύρουνε να ξεποστάσουν στο πλευρό σας...

συνέντευξη με το Νομάρχη Άρτας Χρήστο Παπαγεωργίου

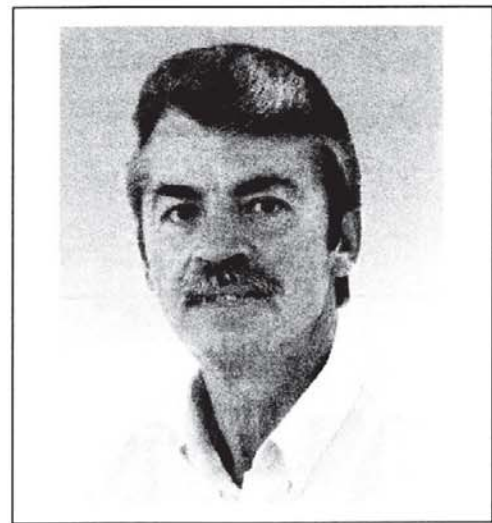
Οι προοπτικές ενός νέου θεσμού απέναντι στα οξυμένα προβλήματα των Τζουμέρκων

Ο Χρήστος Παπαγεωργίου γεννήθηκε στην Άνω Καλεντίνη το 1944. Σπούδασε Φυσική στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και αργότερα πήρε το δίπλωμα του Τοπογράφου Μηχανικού από το Ε.Μ. Πολυτεχνείο.

Ασχολήθηκε με τον φοιτητικό συνδικαλισμό και έλαβε ενεργά μέρος στους αγώνες για το 1-1-4 και το 15% για την Παιδεία. Διετέλεσε Πρόεδρος στο Σύλλογο Φοιτητών Άρτας το 1964-65.

Εκλέχτηκε Δήμαρχος Άρτας δύο φορές, το 1982 και το 1986. Στις Νομαρχιακές εκλογές εκλέχτηκε Νομάρχης Άρτας.

Τη συνέντευξη πήρε ο Βασίλης Τσιρώνης, πρόεδρος της Αδελφότητας Κυψελιωτών Άρτας.

Κύριε Παπαγεωργίου, θέλουμε να σας συγχαρούμε για την εκλογή σας στη θέση του πρώτου αιρετού Νομάρχη και να ευχηθούμε ολόψυχα σε σας και σε όλο το Νομαρχιακό Συμβούλιο καλή επιτυχία στο δύσκολο αλλά τόσο σημαντικό έργο που από την 1η Ιανουαρίου αναλαμβάνετε και να σας ευχαριστήσουμε που δεχθήκατε να απαντήσετε στις ερωτήσεις του περιοδικού μας για τα ζητήματα που ανακύπτουν από την εφαρμογή του νέου θεσμού.

Θα ήθελα να σας ευχαριστήσω για τη

φιλοξενία μέσα από τις στήλες του αξιόλογου περιοδικού σας και να σας συγχαρώ για τις συστηματικές προσπάθειες που καταβάλετε.

Πώς βλέπετε το ρόλο του αιρετού Νομάρχη μέσα στο θεσμικό και νομικό πλαίσιο του Β΄ βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης;

Ο ρόλος του αιρετού Νομάρχη είναι αναμφισβήτητα δύσκολος. Το υπάρχον νομικό και θεσμικό πλαίσιο πρέπει να διευρυνθεί και να εξειδικευθεί με σειρά

προεδρικών διαταγμάτων που πρέπει να εκδοθούν το συντομότερο δυνατόν. Πάρα πολλά θέματα είναι ανοιχτά. Απαιτείται διαρκής και συστηματικός αγώνας για την καταξίωση του νέου θεσμού στην πράξη, γιατί μόνον έτσι θα κατοχυρωθεί στη συνείδηση του λαού.

Ποιες είναι οι σκέψεις σας για τη συνεργασία του αιρετού Νομάρχη με την κεντρική εξουσία;

Η συνεργασία του αιρετού Νομάρχη με την κεντρική εξουσία είναι αυτονόητη, ανεξάρτητα από την κομματική του τοποθέτηση και τον πολιτικό φορέα που στηρίζει την εκάστοτε κυβέρνηση. Μέσα σ' ένα αποκεντρωμένο κράτος οι δύο διαφορετικές μορφές εξουσίας, τοπική και κεντρική, πρέπει να έχουν συγκεκριμένους ρόλους. Το ζητούμενο είναι πόσο διατεθειμένη είναι η κεντρική εξουσία να εκχωρεί στην τοπική αυτοδιοίκηση αρμοδιότητες και πόρους σε μια πορεία ολοκλήρωσης της αυτονομίας της δεύτερης.

Πώς προτίθεται το Νομαρχιακό Συμβούλιο να ασκήσει τις εξουσίες που του παρέχει ο νόμος; Ποιες προτάσεις έχει για τη διάρθρωση των υπηρεσιών της Νομαρχίας, δεδομένου ότι αλλάζει ριζικά ο τρόπος συγκρότησης και λειτουργίας της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης;

Το Νομαρχιακό Συμβούλιο πρέπει να λαβαίνει υπόψη του τις προτάσεις της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, γνωμοδοτικού οργάνου κατοχυρωμένου θεσμικά, καθώς και τις προτάσεις των φορέων του νομού, των επιτροπών πολι-

τών αλλά και μεμονωμένων ατόμων και όχι μόνο των ειδικών.

Οι προτάσεις του Νομαρχιακού Συμβουλίου για τη διάρθρωση των υπηρεσιών της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης θα γίνουν με την ψήφιση του οργανισμού Εσωτερικής Λειτουργίας τους πρώτους μήνες της θητείας του.

Πράγματι αλλάζει ριζικά ο τρόπος συγκρότησης και λειτουργίας της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης. Οι υπηρεσίες θα πρέπει να είναι ευέλικτες, να μην αλληλοκαλύπτονται, πράγμα που συμβαίνει σε πολλές περιπτώσεις με τη σημερινή σύνθεσή τους, με εξαίρεση την περίπτωση της συναρμοδιότητας που θα πρέπει να αποφεύγεται κατά το δυνατόν.

Από την προηγούμενη εμπειρία σας ως Δημάρχου σε δύο θητείες, ποια προβλήματα θεωρείτε ότι έχουν άμεση προτεραιότητα στο νομό μας;

Το πρώτο πρόβλημα είναι η αντιμετώπιση της στράγγισης της πεδιάδας, χωρίς βέβαια να θέτω σε δεύτερη μοίρα την άρδευση. Οι εμπειρίες που έζησα με τις πλημμύρες του περασμένου μήνα ήταν φοβερές. Χιλιάδες στρέμματα έχουν υψόμετρο κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Πρέπει να προχωρήσει η παραπέρα ανάπτυξη του Αμβρακικού με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος.

Στις ορεινές περιοχές προέχει η ολοκλήρωση των οδικών αξόνων και των άλλων δικτύων με προτεραιότητα στον οδικό άξονα Άρτας - Γέφυρας Πλάκας, δεδομένου ότι οι δύο άλλοι βασικοί άξονες Άρτα - Τρίκαλα και Άρτα - Καρδίτσα χρηματοδοτούνται από εθνικούς πόρους

και δεν επιβαρύνουν το νομαρχιακό πρόγραμμα.

Είναι γνωστό ότι οι ορεινές περιοχές αιμορραγούν λόγω του φαινομένου της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης. Ποια μέτρα νομίζετε αποτελεσματικά για την ανακοπή αυτού του ρεύματος και τη συγκράτηση ή ακόμα και την επιστροφή του παραγωγικού δυναμικού στα ορεινά χωριά;

Σε ό,τι αφορά τις ορεινές περιοχές προέχει η ολοκλήρωση των υποδομών, ήδη αναφέρθηκα και στην προηγούμενη ερώτηση. Οι υποδομές είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την προσέλκυση μικρών και μεσαίων επενδυτών. Θα μπορούσα να μιλήσω για συστηματοποίηση της κτηνοτροφίας, για την ίδρυση μικρών μονάδων και βιοτεχνιών οικογενειακού τύπου, ώστε να υπάρχουν προοπτικές για την απασχόληση και συγκράτηση του πληθυσμού των περιοχών αυτών. Θεωρώ εξαιρετικά δύσκολη την επιστροφή του ανθρώπινου δυναμικού στα ορεινά χωριά, εκτός αν χειροτερέψουν ακόμα περισσότερο οι συνθήκες διαβίωσης στα μεγάλα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα στο Λεκανοπέδιο.

Πιστεύετε ότι τα συμβούλια περιοχής έχουν τη δυνατότητα να σχεδιάσουν και να προωθήσουν προγράμματα τέτοια ώστε να δοθούν βιώσιμες λύσεις στα οξυμμένα προβλήματα ανάπτυξης στις από καιρό εγκαταλελειμμένες ορεινές κοινότητες;

Τα συμβούλια περιοχής έχουν να παίξουν σημαντικό ρόλο στη διακοινοτική

συνεργασία. Όπως οι μικροί οικισμοί έχουν σβήσει από αρκετό καιρό, είναι τραγικό αλλά αυτή είναι η πραγματικότητα, και οι μικρές κοινότητες των 200-300 κατοίκων δεν έχουν μέλλον. Μόνο μέσα από τη συνεργασία και τη δημιουργία ισχυρών Ο.Τ.Α. μπορεί να υπάρξει ανταπόκριση στις σημερινές ανάγκες και αντιμετώπιση των σύνθετων προβλημάτων των περιοχών. Τα συμβούλια περιοχής, ενδιάμεση βαθμίδα μεταξύ Α' και Β' βαθμού αυτοδιοίκησης, χωρίς να είναι πανάκεια μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην ανάπτυξη της υπαίθρου.

Ποιους τρόπους βλέπετε για την απορρόφηση, σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο, κονδυλίων για την ανάπτυξη Αγροτουρισμού, ο οποίος είναι εντελώς άγνωστος στις κατά κοινή ομολογία πανέμορφες βουνοπλαγιές του νομού μας;

Υπάρχουν κοινοτικά προγράμματα που επιδοτούν την κατασκευή ενοικιαζόμενων δωματίων. Ακόμα θα έβλεπα την ανέγερση μικρών ξενώνων και την κατασκευή μικρών αθλητικών εγκαταστάσεων. Προϋπόθεση, όμως, για την ανάπτυξη του ήπιου τουρισμού είναι η ολοκλήρωση των οδικών αξόνων και η προβολή των μνημείων της περιοχής μας και του φυσικού της κάλλους, όπως εύστοχα παρατηρήσατε.

Έχετε στο πρόγραμμά σας συγκεκριμένα έργα υποδομής, με την υλοποίηση των οποίων θα ξεκινήσει τη λειτουργία του το νέο Νομαρχιακό Συμβούλιο; Βλέπετε να υπάρχουν οι οικονομικές δυνατότητες για την πραγμάτωσή τους;

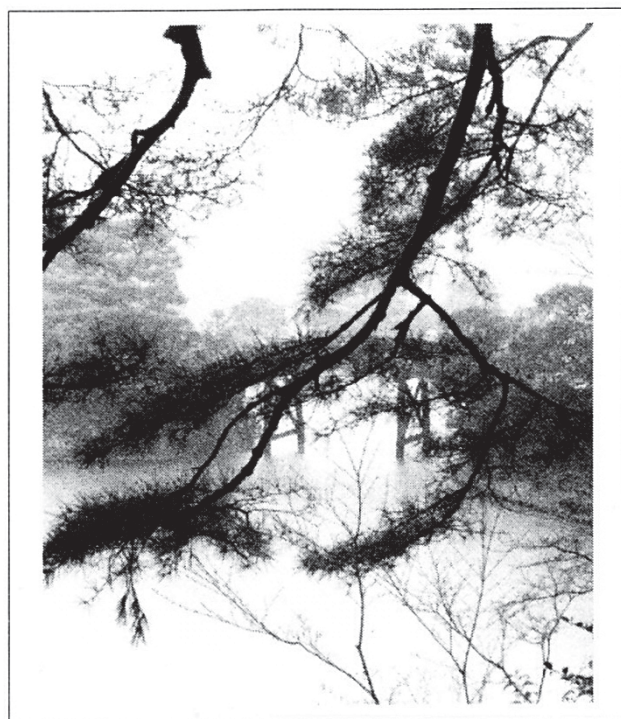
Το Νομαρχιακό Συμβούλιο δεσμεύεται να συνεχίσει και να ολοκληρώσει τα έργα που βρίσκονται σε εξέλιξη και έχουν προγραμματιστεί από το σημερινό Νομαρχιακό Συμβούλιο. Βέβαια, μέσα από τις αποφάσεις του, το αιρετό Νομαρχιακό Συμβούλιο θα κάνει τις δικές του επιλογές με βάση τις δεσμεύσεις της πλειοψηφίας του. Οι ανάγκες του νομού μας είναι πάρα πολλές και είμαστε υποχρεωμένοι, για να εξασφαλίσουμε τους απαραίτητους πόρους να κινηθούμε προς κάθε κατεύθυνση σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Δεδομένου ότι η πολιτιστική και πολιτισμική δραστηριότητα στο νομό μας έχει αφηθεί στις φιλότιμες προσπάθειες αρκετών αξιόλογων πολιτιστικών συλλόγων η δράση των οποίων, ωστόσο, περιορίζεται από την έλλειψη οικονομικών πόρων, πώς προτίθεστε να στηρίξετε τη λειτουργία και τη δράση των συλλόγων αυτών και πώς αλλιώς θα βλέπατε την παρέμβαση του Β' βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης στο πολιτιστικό γίνεσθαι της περιοχής;

Πράγματι η πολιτιστική δραστηριότητα στο νομό μας κυρίως έχει αφηθεί στις φιλότιμες προσπάθειες ορισμένων μελών αρκετών αξιόλογων συλλόγων. Αξίζουν την ηθική μας συμπαράσταση αλλά και την οικονομική στήριξη μέσα από χρηματοδότηση κοινών εκδηλώσεων με τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, όχι βέβαια άκριτα, γιατί διαφωνώ με εκδηλώσεις ορισμένων επώνυμων, που έρχονται στην επαρχία για οικονομικό όφελος, ανεξάρτητα από την προσφερόμενη ποιότητα. Δείγματα γραφής έχουμε από το Δήμο

της Άρτας, υπαίθριο θέατρο στο Κάστρο, Δημοτικό Ωδείο, Ραδιοφωνία κ.λπ. Έχουμε καθήκον να στηρίξουμε την τοπική ερασιτεχνική δημιουργία μεμονωμένων καλλιτεχνών, ομάδων και οργανωμένων συλλόγων.

Η νομαρχιακή αυτοδιοίκηση μπορεί και πρέπει να έχει δική της άποψη για τον πολιτισμό, που μπορεί να την εκφράζει

μέσα από συγκεκριμένες διαδικασίες, όπως εκδόσεις εντύπων, εκθέσεις, συνέδρια, σεμινάρια κ.λπ.

Τέλος, αφού ο πολιτισμός με την ευρύτερη έννοια είναι τρόπος ζωής, έχουμε καθήκον να παρέμβουμε ουσιαστικά στην κοινωνία μας, σήμερα ιδιαίτερα που κυριαρχεί η αλλοτρίωση και ισοπέδωση των πάντων με τα γνωστά επακόλουθα. Γι' αυτό ζητάμε τη στήριξη και τη συμμετοχή όλων, ιδιαίτερα των νέων. Θέλουμε να συναποφασίζουμε μαζί τους, αφού οι ευθύνες μας για τις γενιές που ακολουθούν είναι τεράστιες.

Κώστας Μπαλάφας

Κώστας Πουρναράς, ο αγωνιστής και άνθρωπος

Ο ΚΩΣΤΑΣ ΠΟΥΡΝΑΡΑΣ ήταν άνθρωπος με σπάνια χαρίσματα και έντονη πνευματική προσωπικότητα.

Ήταν ο γενναίος ανθρωπιστής που αντιμετώπιζε με χαμόγελο και στωικότητα τις αντιξοότητες της ζωής· αλλά ήταν επίσης και ο φωτισμένος δάσκαλος με το υποδειγματικό ήθος και την απέριττη σεμνότητα.

Στην εκπαίδευση δημιούργησε έργο σημαντικό κι ακόμα διακρίθηκε στους λαϊκούς αγώνες όπου αφιέρωσε και τη ζωή του.

Σαν εκπαιδευτικός άφησε εποχή στις περιοχές που δίδαξε, τόσο στη γενικότερη μάθηση όσο και στη διάπλαση χαρακτήρων με αυτοπεποίθηση για μελλοντικούς πολίτες με υπευθυνότητα.

Ακόμα και σήμερα τον θυμούνται με συγκίνηση στα χωριά που δούλεψε. Θυμούνται το δάσκαλο με το πλατύ χαμόγελο και τη μεγάλη καρδιά που περίμενε να πληρωθεί για να μοιράσει το μισθό του σε φτωχούς και ανήμπορους ενώ αυτός ζούσε ασκητικά και με τα λίγα τρόφιμα που τούστελνε η κυρά-Δημήτραινα –η μάνα του– απ' το χωριό.

Κάποτε περνούσα απ' την Ανέζα της Άρτας που χρημάτισε δάσκαλος και πάνω στην κουβέντα με ρώτησαν για την καταγωγή μου. Όταν τους είπα πως γεννήθηκα στη Χόσεψη, άρχισαν να μου εξιστορούν θύμισες για έναν αξέχαστο δάσκαλο απ' τη Χόσεψη που είχαν κάποτε στο χωριό τους.

Μερικοί, σχολιαρούδια εκείνον τον καιρό, ηλικιωμένοι άνθρωποι σήμερα, έλεγαν και συμπλήρωναν ο ένας τον άλλο για τα χαρίσματα του δασκάλου ανθρωπιστή και την αγάπη που έτρεφαν γι' αυτόν. Μου διηγήθηκαν παραστατικά πως κάποτε που γύρισε απ' την εξορία (σε μια ανάπαυλα απ' τις διώξεις) για να ξαναδιδάξει στο χωριό τους, οι χωριανοί βγήκαν στο δρόμο να τον υποδεχτούν.

Μπροστά πήγαιναν τα παιδιά με τη σημαία του σχολείου και πίσω ακολουθούσε ο

κόσμος με ξεφωνητά χαράς για το καλωσόρισμα ενώ εκείνος δε μπορούσε να συγκρατήσει τη συγκίνησή του.

Αυτό στάθηκε αφορμή να ερεθίσει το Νομάρχη που καρδοκούσε την ευκαιρία για να τον ξαναστείλει εξορία.

Ήταν ο δάσκαλος που δεν περιορίστηκε στα στενά δημοσιούπαλληλικά καθήκοντα αλλά έσκυψε με συμπόνια στον πάσχοντα άνθρωπο. Βοήθησε τον αδύνατο, πάλεψε για το δίκιο του αδικημένου και συμπαραστάθηκε στον ταπεινό και καταφρονεμένο.

Σε κάποια στιγμή ένας απ' την παρέα έτρεξε στο σπίτι του κι έφερε να μας δείξει ένα μαθητικό τετράδιο –εκείνου του καιρού– που είχε σχεδιασμένο απ' το δάσκαλο· ένα πρόχειρο ξύλινο κρεβατάκι που μπορούσαν να κατασκευάσουν μόνα τους τα παιδιά για να μην κοιμούνται κατάχαμα στο χώμα όπως συνήθιζαν τότε στα χωριά του κάμπου.

Ίσως αυτό στάθηκε και το μεγάλο του αμάρτημα, γιατί ήθελε με τους κοινωνικούς-του αγώνες ν' ανεβάσει τον κόσμο της υπαίθρου λίγο ψηλότερα απ' το χώμα για να μην κυλιέται στις λάσπες της εγκατάλειψης και την αστοργία από κάθε κοινωνική μέριμνα.

Πάλεψε να εξυψώσει ένα λαό εγκαταλειμμένο που οι κρατικοί λειτουργοί τον θυμούνταν μόνο όταν χρειάζονταν να γίνουν θυσίες. Τότε του διατυμπάνιζαν σ' όλους τους τόνους να 'ναι περήφανος που ξέρει πώς να πεθαίνει, μόνο που δεν του άφησαν ποτέ ευκαιρία να μάθει και πώς να ζει, γιατί κάτι τέτοιο θα 'ταν επικίνδυνο για το «κοινωνικό καθεστώς» που ήταν μέριμνα των κρατούντων.

Ο Κώστας Πουρναράς ήταν αγωνιστής με απόφαση, συνέπεια και τόλμη.

Ήταν γόνος μιας οικογένειας που έγινε ολόκληρη ολοκαύτωμα του αγώνα.

Οι διώξεις και τα βασανιστήρια που υπέστη απ' τους εγκάθετους του Μανιαδάκη ήταν αφάνταστα. Εκτός από μικρά διαλείμματα, τον περισσότερο χρόνο τον μοιράστηκε σε φυλακές και εξορίες. Ήταν το τίμημα των σκληρών αγώνων του για κοινωνική δικαιοσύνη από μια κοντόθωρη εξουσία που δε μπορούσε να δει μακρύτερα.

Είχε της μοίρας το προνόμιο να μην είναι απ' τα παιδιά της σειράς που γεννούν όλες οι μάνες. Ήταν της «αστραπής παιδί και της βροντής εγγόνι» όπως λέει ο ποιητής, ο φλογερός επαναστάτης που ατρόμητος περπατούσε με τη φωτιά.

Στον καιρό της Κατοχής εντάχθηκε στην Εθνική Αντίσταση και μπήκε μπροστάρης στην πρωτοπορία του Αγώνα για μια λεύτερη πατρίδα και πανανθρώπινη τη λευτεριά.

Στάθηκε ασάλευτος και με συνέπεια, χωρίς συμβιβασμούς στις πολιτικο-κοινωνικές του ιδέες, κάτι που ποτέ δε συγχώρησαν οι μικρόψυχοι της υποκριτικής πατριδοκαπηλείας.

Έτσι αναγκάστηκε μαζί με τόσους άλλους να πάρει το δρόμο της προσφυγιάς με την καρδιά γεμάτη πίκρα, μακριά από δικούς και την πατρίδα. Εκεί στην ξένη χώρα, με ριζωμένη την καρδιά στην Ελλάδα, άφησε και την τελευταία του ανάσα, για να προστεθεί κι αυτός στο μαρτυρολόγιο του Έθνους, θύμα της ανθρώπινης αχαριστίας.

Στέφανος Τόσκας

Το Γυμνάσιον Ἄρτης και οι πρώτοι γυμνασιόπαιδες εκ Χοσέψεως

ΤΟ ΚΑΤΩΤΕΡΩ ΑΣ ΘΕΩΡΗΘΕΙ ΩΣ ΕΝΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ (οι περισσότεροι απεδήμησαν) προς τα ηρωικά παιδιά του χωριού μας που σπούδασαν στο Γυμνάσιον Ἄρτης.

Πρώτα λίγα λόγια για το ίδιο το γυμνάσιο. Εστεγάζετο πριν σε ένα παλιό κτίριο του Καραπάνου, που σε κάθε βροχή ή καταιγίδα έμπαζε απ' όλες τις πλευρές. Μετεστεγάσθη αργότερον εις νεόδμητον κτίριον του Ανδρ. Κεχαγιά.

Είχε αρίστην φήμην γι' αυτό και προσήρχοντο φοιτηταί και απ' τους γειτονικούς νομούς. Για την εποχή του είχε και καλό εξοπλισμό: Το χημείο διέθετε μεταξύ άλλων ηλεκτροστατική μηχανή "Ramznten". Στην ανθρωπολογία πλήρη σκελετό άριστα συντηρημένο. Στην αστρονομία τηλεσκόπιο κ.λπ. Είχε συλλογές πετρωμάτων τα οποία κουβαλούσαμε απ' τα χωριά μας, τομές δένδρων, σπανίων φυτών κ.λπ.

Καθηγηταί υπήρξαν:

1. Στεργίου Ν., Γυμνασιάρχης, 2. Τσούτσινος Θεοχ., Ελληνιστής, Λατινικά, 3. Μπλέτσης Ν., Χημεία, Φυσική, 4. Σέρρης Γ., Μαθηματικά, 5. Λαμπράκης Χρ., Ελληνιστής, Γυμνασιάρχης, 6. Γιώτης, Γαλλικών, 7. Μωραΐτης, Θρησκευτικών, 8. Μπάμιας (ιατρός), Υγιεινής, 9. Κουμπούρας, Αθλητισμού, 10. Παπαχρήστου (ιεροσπουδαστής), Καλλιγραφίας και Πολιτικής Αγωγής

Ιδιαιτέρας μνείας κάνω του Θεοχ. Τσούτσινου ο οποίος συνέγραψε και βιβλίον υπό τον τίτλον «Ο Ὅμηρος κατά τον Αριστοτέλην». Τι δεν θα έδινα να το ξαναποκτήσω!

Ο ίδιος σε ερώτησίν μας για την ετυμολογία της λέξεως «Χόσειψις» μας έδωσε ως την πλησιάζουσαν «Χάος και Ὅψις». Αλλά και οι λοιποί καθηγηταί ουδόλως υστερούσαν. Ο Σέρρης με τα άριστα μαθηματικά του· ο Μπλέτσης με το άριστον εργαστήριο φυσικής-χημείας· ο Χρ. Λαμπράκης με τα άριστα Ελληνικά του (αρχαία, νέα)· ο Στεργίου ο οποίος μας έβανε να μαθαίνουμε τον Ὅμηρο απέξω. Το μέτρο το ομηρικό, τον τονισμό των προθέσεων κ.λπ.

Κι ας έρθουμε στους Γυμνασιόπαιδες της Χοσέψεως:

1. Κων. Δ. Νταβίσκας, Δημοδιδάσκαλος, 2. Χρ. Β. Μπαρτζώκας, απεβίωσε εις την έκτην τάξιν Γυμνασίου, 3. Κων. Ι. Πουρναράς, Δημοδιδάσκαλος, 4. Βασ. Ν. Τόσκας, Δημοδιδάσκαλος, 5. Περ. Ι. Μπαλάφας, Σχ. Ευελπίδων, υπάλλ. Φυλακών, 6. Ματθ. Ν.

Καραμπούλας, υπ/γός Σχ. Ευελπίδων (εφονεύθη εις Αλβανίαν), 7. Ευαγγ. Ν. Νταβαντζής, επιλοχίας (ιδ. υπάλληλος), 8. Δημ. Μπαρτζώκας, Δικαστικός. Μαζί με τον αδελφόν του Αλέκον εφονεύθη υπό Γερμανών εις Καλογρέζαν Αττικής. 9. Κων. Φ. Μακαβέλος, αστυνομικός, 10. Χρ. Μπαλάφας, ιδιωτ. υπάλληλος, 11. Ι. Παπαχρήστου, ιεροσπουδαστής, Δημοδιδάσκαλος, 12. Στεφ. Τόσκας, Σ.Τ.Χ.Α. Τεχνικός Αεροπορίας

Δύο ή τρεις φορές το χρόνο διανύαμε με τα πόδια την απόσταση Χόσειψις-Ἄρτα φορτωμένοι τον τουρβά με λίγα τρόφιμα, τραχανά, φασόλια, τυρί, για να περάσουμε λίγες μέρες ανέξοδα. Με παπούτσια καλιγωμένα με πεταλάκια, με ρούχα μουσκεμένα πολλές φορές παίρναμε τον ατελείωτο αυτόν δρόμο (10 ώρες) για την Ἄρτα αγογγύστως.

Το μεγαλύτερο όμως πρόβλημα ήτο της διαμονής μας. Ἐνα παλιό τουρκόσπιτο της κ. Ρηνιώσ και της Ευανθίας μας στέγαζε 7-8 μαζί σ' ένα πάτωμα στρωμένο με κουρελούδες. Οι σανίδες απείχαν 5 πόντους τουλάχιστον η μια απ' την άλλη. Θέρμανσις 0.

Αι δύο αυτές ηρωίδες μάς μαγεύουν όταν είχαμε κάτι απ' το χωριό μας. Μας έπλεναν τα βρώμικα και ψειριασμένα ρούχα μας. Μας έραβαν υποκάμισα. Εστερούντο πολλές φορές το λίγο φαγητό τους για να ταΐσουν εμάς.

Βιβλία; Απλησίαστα για το πτωχό μας βαλάντιο. Βρήκαμε όμως τη λύσι. Πρώτος ο Β. Τόσκας έγραψε πλήρη «Φυσική-Χημεία» κρατώντας σημειώσεις από μνήμης κατά την ώρα της παραδόσεως. Μετέπειτα έγραψε «Ἄλγεβρα» και «Αστρονομία» με τον ίδιο τρόπο. Την ώρα που σχολάγε δεν πήγαινε να φάει αλλά έτρεχε στο σπίτι να συμπληρώσει τις σημειώσεις του. Μ' αυτά τα «τετράδια βιβλία» τελείωσα κι εγώ το Γυμνάσιο. Τον εμμήτη ο Ευαγγ. Νταβαντζής ο οποίος έγραψε με τον ίδιο τρόπο βιβλία και ο οποίος συν τοις άλλοις ήτο άριστος καλλιγράφος.

Σημειώνω ότι όλοι οι ανωτέρω απετέλεσαν αξιόλογα πρόσωπα για το χωριό μας και για τη μετέπειτα εξέλιξη του εις τα γράμματα και τους λοιπούς τομείς.

Νεκταρία Σχαλέκη

Παραστάσεις από ένα γάμο στο χωριό

Συνεχίζοντας την προσπάθειά μας για επικοινωνία με τη νεολαία του χωριού μας, δημοσιεύουμε σ' αυτό το τεύχος την έκθεση της μαθήτριας της Ε΄ τάξης του δημοτικού σχολείου του χωριού, Σχαλέκη Νεκταρίας.

Ελπίζουμε η προσπάθεια αυτή να συνεχιστεί και η έκθεση να αποκτήσει πια μόνιμη στήλη.

Ο ΓΑΜΟΣ ΟΡΙΖΕΤΑΙ ΣΥΝΗΘΩΣ ΚΥΡΙΑΚΗ, μερικές φορές και το Σάββατο. Η εβδομάδα πριν από το γάμο είναι αφιερωμένη στις προετοιμασίες και σε όσα συνηθίζονται στον τόπο μας.

Την Τετάρτη το βράδυ μαζεύονται στο σπίτι του γαμπρού και της νύφης οι συγγενείς τους και κάνουν τα προζύμια. Βάζουν μικρά παιδιά και κοσκινίζουν το αλεύρι. Ο γαμπρός και η νύφη ρίχνουν στο κόσκινο κέρματα, για γούρι. Τα παιδιά παίρνουν λίγο αλεύρι, αλευρώνουν τη νύφη και το γαμπρό και γίνεται γλέντι.

Την Πέμπτη στο σπίτι του γαμπρού ετοιμάζουν το Σταυρό του νουνού και την κουλούρα της νύφης. Είναι ψωμιά κεντημένα, του νουνού με ένα σταυρό στη μέση και της νύφης με διάφορα πουλιά. Στέλνουν και τα καλέσματα στους συγγενείς και φίλους, όπου γράφουν πότε και πού γίνεται ο γάμος.

Την Παρασκευή πηγαίνουν συγγενείς του γαμπρού το Σταυρό στο νονό και την κουλούρα της νύφης με διάφορα δώρα. Η νύφη, αφού συγκεντρωθούν οι συγγενείς της, διπλώνει τα προικιά. Ρίχνουν επάνω στα ρούχα χρήματα. Τα ετοιμάζουν και περιμένουν τους συμπεθέρους να τα πάρουν. Πάνω στα δεμένα με κορδέλες ρούχα κάθονται μικρά παιδιά και κατεβαίνουν μόνον όταν τους δώσουν χρήματα. Φεύγουν οι συμπεθέροι, ρίχνουν τουφεκιές και συνεχίζουν ως αργά το γλέντι.

Το Σάββατο φτιάχνουν διάφορα φαγητά και πικάντικα που θα σερβιριστούν στο γάμο. Την ημέρα του γάμου οι συγγενείς του γαμπρού πηγαίνουν νωρίς στο σπίτι. Στρώνουν τραπέζι, πίνουν, χορεύουν και ξυρίζουν το γαμπρό. Την πρώτη ξυραφιά την τραβάει κάποιος που οι γονείς του ζουν. Περνάει ο νονός και έπειτα οι άλλοι και κερνούν το γαμπρό. Μετά το ξύρισμα ετοιμάζεται και ξεκινάνε για το σπίτι της νύφης. Όταν φτάνουν, βγαίνει ο πεθερός και η πεθερά και προσφέρουν στο γαμπρό ένα

ποτήρι κρασί, απ' το οποίο πίνει το μισό και το άλλο μισό το πετάει πίσω του. Κερνούν το γαμπρό μια λίρα χρυσή, και ο γαμπρός τον πεθερό του μια πετσέτα. Συνήθως ο αδελφός του γαμπρού ή ένας στενός συγγενής φοράει τα παπούτσια της νύφης που είναι ήδη ντυμένη και στολισμένη. Προσφέρουν σ' όλους γλυκά και ποτά και ξεκινούν όλοι μαζί για την εκκλησία. Συγχρόνως λένε και τα αποχαιρετιστήρια τραγούδια.

Αφού τελειώσει το μυστήριο στην εκκλησία φεύγουν για το σπίτι του γαμπρού. Η νύφη πριν μπει σπέρνει κουφέτα με ρύζι και λουλούδια. Η πεθερά βγαίνει στην πόρτα να τους υποδεχτεί. Η νύφη σπάζει το πιάτο και φιλεί το χέρι της πεθεράς. Φοράει άλλο φόρεμα, κερνάει όλους γλυκά και στρώνουν το τραπέζι. Συνεχίζεται το γλέντι ως αργά τα ξημερώματα. Την άλλη μέρα γυρίζουν στο σπίτι της νύφης, που εδώ στο χωριό λέμε ότι γίνονται τα επιστροφία.

Έτσι, μ' αυτή τη διαδικασία, γίνεται εδώ στο χωριό μας ένας γάμος.

Π ρ ό σ κ λ η σ η

*Το Δ.Σ. του Συλλόγου με το ξεκίνημα της νέας χρονιάς
σας προσκαλεί στο κόψιμο της πίτας
στις 28 Ιανουαρίου 1995, ώρα 8.30 μ.μ.*

*και στη Γενική Συνέλευση
στις 5 Φεβρουαρίου 1995, ώρα 10.30 π.μ.
στην αίθουσα του Συλλόγου*

Ευχαριστούμε θερμά την αναγνώστριά μας Λαμπρινή Χριστογιώργου για την οικονομική ενίσχυση του περιοδικού μας.

Γιώργος Κατσάνος

Μετανάστευση Ηπειρωτών στη Ναύπακτο

«... ΤΗΝ ΞΕΝΙΤΙΑ, ΤΗΝ ΟΡΦΑΝΙΑ, ΤΗΝ ΠΙΚΡΑ, ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ, τα τέσσερα τα ζύγιασαν, βαρύτερα τα ξένα».

Μ' αυτούς τους στίχους ο θυμόσοφος ελληνικός λαός θεωρεί την ξενιτιά βαρύτερη κι από την ορφάνια. Είναι ο μόνος λαός που γεύτηκε τόσο το φαρμάκι της ξενιτιάς.

Από τα αρχαία ακόμα χρόνια το κύμα της μετανάστευσης σαρώνει όλη τη χώρα. Αιτία; ο φτωχός τόπος, η εύρεση εργασίας, η αναζήτηση καλύτερης τύχης και γιατί όχι η δίψα της περιπέτειας.

Τα κακοτράχαλα βουνά της Ηλείου δεν μπορούσαν να κρατήσουν κοντά τους τους Ηπειρώτες. Τους... έδιωξαν. Οι μετανάστες –χωρίς θαλπωρή κι αγάπη– σκορπίζονται προς όλα τα μέρη, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Κι οι Κυψελιώτες (Χωσεψίτες) γεύτηκαν από το πικρό ποτήρι της ξενιτιάς. Οι μα-

στόροι (χτίστες) με τα μαστορόπουλα (παιδιά μέχρι και 10 ετών) έφευγαν συνεχώς για να βρουν δουλειά. Δε χωρούσαν σε διπλανά χωριά. Έπρεπε να φύγουν έξω από το Νομό, έξω από την περιφέρεια. Έτσι έφτασαν στην Πελοπόννησο, στα Ιόνια νησιά. Στη Ναυπακτία ήρθαν πολλοί Ηπειρώτες. Στα περισσότερα χωριά σώζονται ακόμα και σήμερα τα πέτρινα σπίτια με πελεκητές πέτρες καμωμένες από τα επιδέξια χέρια των χτιστάδων Ηπειρωτών. Είναι τα μόνα που αντέχουν στο πέρασμα του χρόνου. Η τέχνη των Ηπειρωτών σ' όλο της το μεγαλείο! Κι άλλοι τεχνίτες παρέλασαν από την περιοχή: καλατζήδες, ραφτάδες. Ήταν κι αυτοί από τους πιο τέλειους τεχνίτες.

Τα τελευταία χρόνια (δεκαετία του '60 και μετά) ήρθαν πολλοί Ηπειρώτες. Άλλοι εγκαταστάθηκαν προσωρινά και άλλοι μόνιμα. Η κατασκευή του φράγματος Μόρνου απασχόλησε πολλούς Ηπειρώτες. Υπήρχαν και Χωσεψίτες: Β. Νταβαντζής, Ν. Αλετράς, Μακαβελάιοι κ.ά.

Δεν μπορούσαν να είναι έξω από το χορό και οι δάσκαλοι. Στη δεκαετία του '60 ήταν διορισμένοι στη Ναυπακτία πάνω από 50 δάσκαλοι Ηπειρώτες. Μάλιστα το 1966, τότε που διορίστηκα κι εγώ, διοριστήκαμε 33 δάσκαλοι από την Ήπειρο. Θυμάμαι τα Σαββατοκύριακα που κατεβαίναμε στη Ναύπακτο, μαζευόμαστε όλοι μαζί σ' ένα ξενοδοχείο, τρώγαμε στις ίδιες ταβέρνες, γλεντούσαμε μαζί. Λέγαμε για τα χωριά που διδάσκαμε, για τους ανθρώπους και τις συνήθειές τους. Φτωχά κι αυτά τα χωριά. Τα περισσότερα μάλιστα πολύ φιλόξενα. Κυψελιώτες δάσκαλοι ήμασταν μόνο τρεις: Κατσάνος Γ., Καραλής Χρ., Πεταλάς Ι. Σήμερα υπάρχουν στην περιοχή 15 Ηπειρώτες δάσκαλοι που κάθε τόσο μετακινούνται γιατί είναι κυρίως αναπληρωτές. Μόνιμοι: 7.

Οι μετανάστες Ηπειρώτες στη νέα τους πατρίδα γίνονται δημιουργικά στοιχεία. Διακρίνονται στον τομέα τους (δημόσιο ή ιδιωτικό) για την εργατικότητα, την υπευθυνότητα, την ευσυνειδησία και για τον απονήρευτο χαρακτήρα τους.

Μεταφέραμε στη Ναυπακτία τα ήθη και τα έθιμα του τόπου μας. Στα πανηγύρια το ηπειρώτικο τραγούδι και ο χορός ήταν στην πρώτη θέση. Οι Ηπειρώτες ήταν και είναι οι καλύτεροι γλεντζέδες. Σαν μπαίνουν στο χορό σκορπούν παντού κέφι και εισπράττουν θερμά χειροκροτήματα από τους θεατές.

Το ασυναγώνιστο ηπειρώτικο τσίπουρο έχει μπει σε πολλά σπίτια και καφενεία. Οι Ηπειρώτες κατάργησαν τα ακριβά δώρα στις γιορτές. Τώρα πηγαίνουν ένα μπουκάλι τσίπουρο. Το δικό μας μάλιστα τσίπουρο, μεταψημένο (διπλής απόσταξης) όπως είναι, έχει ιδιαίτερη γεύση και σκορπά ευωδιά. Αν μάλιστα συνοδεύεται με καρύδια και τηγανίτες, η τέρψη φτάνει στο κατακόρυφο. Κάνουν και στη Ναυπακτία τσίπουρο και τηγανίτες. Πού να συναγωνιστούν το τσίπουρο από τη ζαμπέλα! Πού να συναγωνιστούν τις μεγάλες ροδοκοκκινιστές, αφράτες και πλουμιστές Κυψελιώτικες τηγανίτες!

Στην ψυχή κάθε μετανάστη Ηπειρώτη κατοικούσε κι ένας... Οδυσσέας. Ερχόταν κι η ώρα του γυρισμού. Άστραφταν τα πονεμένα πρόσωπα. Οι καρδιές πλημμύριζαν από συγκίνηση. Σήμερα, με την εξέλιξη των μέσων συγκοινωνίας και επικοινωνίας, εκμηδενίζονται οι αποστάσεις και αυτά τα συναισθήματα δεν είναι τόσο έντονα όπως παλιότερα.

Σήμερα βρίσκονται στη Ναύπακτο και τα γύρω χωριά πάνω από 100 ηπειρώτικες οικογένειες (400 άτομα). Από τους Κυψελιώτες έμεινα μόνο εγώ. Οι Ηπειρώτες στη Ναύπακτο αποφασίσαμε να κάνουμε και Σύλλογο. Πριν ένα χρόνο ιδρύσαμε Σύλλογο Ηπειρωτών Ν/κτίας και Δωρίδας με 75 μέλη (οικογένειες). Έτσι καταφέραμε να γνωρίσουμε ανθρώπους που ποτέ δε φανταζόμασταν ότι ήταν Ηπειρώτες. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι μέσα σε σύντομο χρόνο πραγματοποιήσαμε: α) δύο χορευτικές εκδηλώσεις με τους κορυφαίους Ηπειρώτες καλλιτέχνες: Κιτσάκη, Μπέλλο, Σιάτρα, Κούρτη, Καψάλη, Δάμο κ.λπ., β) δύο πνευματικές εκδηλώσεις για το έτος Κ. Κρυστάλλη (βραδιά Δημοτικού Τραγουδιού - Ομιλία - Ποιήματα - Χοροί), γ) κοπή παραδοσιακής ηπειρώτικης πίτας (20 μεγάλες κρεατόπιτες) με απονομή βραβείων σε παιδιά Ηπειρωτών που πέτυχαν σε ΑΕΙ, ΤΕΙ, δ) Ίδρυση βιβλιοθήκης, ε) Αγορά 16 ηπειρωτί-

κων στολών και στ) Ίδρυση χορευτικού τμήματος με παιδιά Ηπειρωτών.

Στο επαναστατημένο ΄21 παρατηρούνταν πολλές μετακινήσεις μάχιμων και άμαχων πληθυσμών από την Ήπειρο. Μετά την απελευθέρωση της Ναυπάκτου 18-4-1829, εγκαταστάθηκαν εδώ πολλοί Ηπειρώτες. Ονομαστές οικογένειες ήταν από τις φάρες των Τζαβελαιών, των Μποτσαραίων και των Βεϊκαίων. Τα καλύτερα σπίτια των πλούσιων μπέηδων της Ναυπάκτου (Επάχτου) και αρκετά αγροτικά κτήματα έμειναν ιδιοκτησία των πιο σημαντικών οικογενειών των Σουλιωτών. Για την εγκατάσταση των Σουλιωτών στη Ναύπακτο απασχολήθηκε η Ε΄ Εθνική Συνέλευση των Ελλήνων το 1832, το Υπουργικό Συμβούλιο το 1851, η Βουλή και η Γερουσία το 1852. Δημιουργήθηκαν δύο σπουδαίοι οικισμοί στη Ναύπακτο και στο Αργίριο.

Στο αρχείο του Ναυπάκτιου ποιητή και ιστοριοδίφη Γιάννη Βλαχογιάννη βρέθηκε κατάλογος οικογενειών Σουλιωτών κατοίκων Ναυπάκτου με ημερομηνία 14-5-1834 και ξεχωριστός κατάλογος οικογενειών Ηπειρωτών στη Ναύπακτο. Ο πρώτος αναφέρει αριθμό οικογενειών 129 και άτομα 447. Ο δεύτερος αριθμό οικογενειών 29 και άτομα 86.

Τα πρόσωπα που έπαιξαν τον πιο σημαντικό ρόλο ήταν: α) Τζαβελαιοί: Ο Κίτσος με μια χιλιαρχία έλαβε μέρος στην απελευθέρωση της Ναυπάκτου. Στο β΄ διάζωμα του Κάστρου όπου είναι τα παλιά παραδοσιακά σπίτια και καλντερίμια κατοίκησαν πολλοί Σουλιώτες. Δίπλα στο ρολόι της πόλης υπάρχει το σπίτι των Τζαβελαιών (χωρίς καμιά αξιοποίηση). Ο αδελφός του Κίτσου ο Νικόλαος ή Κολιός έλαβε μέρος στην απελευθέρωση της πόλης και πέθανε το 1872. Επίσης πέθανε εδώ, το 1854, και η κόρη του Λάμπρου και της Μόσχως, η Σόφω Τζαβέλα. Ο στρατηγός Λάμπρος Τζαβέλας δώρισε στη Ναύπακτο μια έκταση που σήμερα επονομάζεται Πλατεία Λάμπρου Τζαβέλα, και την ιστορική οικία των Τζαβελαιών.

β) Μποτσαραίοι: Ο Νότης Μπότσαρης πέθανε στη Ναύπακτο το 1841. Υπάρχει εδώ το «μποτσαραϊκό», παλιό κτίσμα, που από το 1829 χρησίμευε ως κατοικία του Νότη. Προτομή του Νότη και Δημήτρη Μπότσαρη υπάρχει σήμερα στην Πλατεία Λιμανιού και στη Δ. Πύλη του Κάστρου.

Ο Νότης χρησιμοποιούσε τη μποτσαραϊκή δύναμη για να πιάνει με τη βία φιλενάδες. Χαρακτηριστικό είναι το λαϊκό τραγούδι:

«Μέσα στα Τζουμέρκα μέσα στο χωριό
μέσα στο Βουλγαρέλι περιβόλι κι αμπέλι,
στολίζεται μια λυγερή, Αναγνώσταινα καημένη.
Δε μου κάνεις το χατήρι; Σκιάζομαι, Νότη μου, σκιάζομαι.
Τον άνδρα σου ορίζω τον βαρώ και τον τσακίζω».

Ο πρώτος Σουλιώτης που ήρθε στη Ναύπακτο ήταν ο Κώστας Μπότσαρης.

Σήμερα υπάρχουν και μένουν στη Ναύπακτο απόγονοι εκείνων των οικογενειών: Πανομάρας, Μελισόβας, Δράκος, Σούλος, Βείκος, Τζόκας, Αποστόλου, Νικολάου, Βλάχος, Βασιλείου, Κωνσταντίνου, Μηλιόνης κ.ά.

Ηλίας Γιαννίρης

Η δισκογραφική συλλογή του Λαογραφικού Μουσείου του Π. Καραλή

Εισαγωγή

ΜΕ ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΑΡΘΡΟ εγκαινιάζουμε μια σειρά δημοσιευμάτων σχετικά με τη δισκογραφική συλλογή του Λαογραφικού Μουσείου του Παντελή Καραλή που απαρτίζεται από δίσκους 78 στροφών.

Το σημερινό θέμα αφορά μια πρώτη γενική παρουσίαση της συλλογής αυτής. Σε επόμενα άρθρα θα δημοσιευτούν οι τίτλοι των τραγουδιών, στοιχεία για τους μουσικούς και τους τραγουδιστές/τραγουδίστριες, καθώς και τα λόγια από χαρακτηριστικά τραγούδια.

Τα δημοσιεύματα αυτά εντάσσονται σε μια γενικότερη εθελοντική προσπάθεια που έχει ξεκινήσει από τον Οκτώβριο του 1993 με τη συμμετοχή του γράφοντος, του Μπάμπη Καραλή, της Λίτσας Μοσχοπούλου, της Μαντώς Κουτρουμάνου και της οικογένειας Παντελή Καραλή. Θα μας μείνουν αξέχαστες οι ατέλειωτες ώρες της πρώτης ηχογράφησης της συλλογής, επί ένα τριήμερο, τον Οκτώβρη, όπου δίπλα στο φιλόξενο τζάκι του σπιτιού δουλεύαμε πίνοντας το εξαιρετικό τσίπουρο της περιοχής και τρώγοντας καρύδια ψημένα στο τζάκι.

Μέχρι σήμερα έχουν γίνει οι παρακάτω εργασίες:

- οι δίσκοι πλύθηκαν και καθαρίστηκαν
- μεταφέρθηκαν τα τραγούδια σε κασέτες με εσωτερική μαγνητοφώνηση χωρίς να γίνει καμία παρέμβαση στην έξοδο του ήχου (tremble και bass στο και Dolby off).
- καταγράφηκαν όλες οι επικέτες των δίσκων.
- ο ήχος έχει καθαριστεί από το ενοχλητικό «σκρατς» μέσω δύο equalizers, ενός πεντακάναλου και ενός επτακάναλου, ώστε να είναι δυνατή η μέγιστη αφαίρεση του «σκρατς» και ταυτόχρονα η μέγιστη απόδοση τόσο των οργάνων όσο και της φωνής.
- έχει γίνει μια θεματική ταξινόμηση των τραγουδιών και έχουν ετοιμαστεί τα πρωτότυπα 11 κασετών των 45 λεπτών.
- έχει ξεκινήσει η καταγραφή των στίχων που προβλέπεται να ολοκληρωθεί μέχρι τον Σεπτέμβρη 1994.

Στη συνέχεια προγραμματίζεται η αναπαραγωγή των κασετών σε ειδικό στούντιο και η διάθεσή τους στο Λαογραφικό Μουσείο ώστε να πωλούνται, μαζί με ένα βιβλια-

ράκι με τους στίχους και άλλες πληροφορίες σχετικά με τα τραγούδια και τους συντελεστές τους.

Οι στόχοι αυτής της προσπάθειας είναι δύο. Ο πρώτος στόχος είναι η ευαισθητοποίηση των κατοίκων της Χώσεψης και της γύρω περιοχής γύρω από τη μουσική κληρονομιά της περιοχής τους και η γενικότερη γνωριμία του πανελλήνιου με αυτή τη δισκογραφική συλλογή και το λαογραφικό μουσείο-καφενείο του Παντελή Καραλή. Ο δεύτερος στόχος αφορά τα χρήματα που θα συγκεντρώνονται από τις πωλήσεις. Αυτά θα διατεθούν για τη συντήρηση της λαογραφικής συλλογής, αφού το αξιόλογο αυτό μουσείο δε χρηματοδοτείται από πουθενά σήμερα.

Γενικά

Στο Λαογραφικό Μουσείο μπορεί κανείς να ξεχωρίσει μια ενδιαφέρουσα μουσική συλλογή που αποτελείται:

1. από διάφορα παραδοσιακά μουσικά όργανα, κυρίως πνευστά. Υπάρχουν φλογέρες μεταλλικές, καλαμένιες και ξυλόγλυπτες. Υπάρχει η τζαμάρα, πνευστό μακρύ ξύλινο όργανο, που χρησιμοποιούσαν οι «τζοπαναραίοι» ιδιαίτερα για να συγκινήσουν τα κορίτσια, λόγω του γλυκού και μελωδικού της ήχου. Μέρος της συλλογής μπορεί να θεωρηθεί και το προσωπικό βιολί του ιδιοκτήτη, που ωστόσο βρίσκεται στο σπίτι του, γιατί ο ίδιος παίζει όταν τον πιάνουν τα μεράκια.
2. από 6 γραμμόφωνα που έπαιζαν δίσκους 78 στροφών, χειροκίνητα και ηλεκτροκίνητα. Μεταξύ τους το πρώτο γραμμόφωνο που έφτασε στη Χώσεψη το 1926, μάρκας Κολούμπια.
3. από ένα τζουκ-μποξ με δίσκους 45 στροφών.
4. από μια συλλογή περίπου 100 δίσκων 78 στροφών που συνελέγησαν από το χωριό και τη γύρω περιοχή.

Η δισκογραφική συλλογή

Πρώτα πρώτα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η δισκογραφική συλλογή των 78 στροφών έχει αξία όχι τόσο ως μεμονωμένοι δίσκοι, παρ' όλο που σε αυτούς περιλαμβάνονται και κάποιοι ιδιαίτερα σπάνιοι, αλλά ως σύνολο. Γιατί το σύνολο αυτών των δίσκων που έχουν συλλεγεί επί τόπου εκφράζει και τις μουσικές προτιμήσεις που είχαν οι κάτοικοι της περιοχής των Τζουμέρκων της ορεινής Άρτας από 1926 μέχρι την περίοδο λίγο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Γι' αυτό το λόγο η συλλογή αυτή πρέπει να μείνει ολόκληρη, και ούτε ένας δίσκος να μη δοθεί, πουληθεί ή χαθεί.

Είναι αυτονόητη η αξία της συλλογής αυτής όχι μόνο για τους μεγαλύτερους που θυμούνται, αλλά και για τους νεότερους που δεν ξέρουν το μουσικό κλίμα εκείνης εποχής ούτε και τον τρόπο διασκέδασης της κοινωνίας των πατεράδων και παππούδων τους. Ότι μουσική ακούστηκε στα καφενεία, στα σπίτια, στην πλατεία του χωριού εκτός από τη μουσική από ζωντανές ορχήστρες, ακούστηκε από αυτά τα γραμμόφωνα

του Μουσείου, και ό,τι τραγουδήθηκε και χορεύτηκε περιέχεται σε αυτούς τους δίσκους. Επίσης, η συλλογή αυτή μπορεί να συμβάλλει στη γενικότερη μουσικολογική αλλά και λαογραφική έρευνα της χώρας μας, και όσο περνάει ο καιρός τόσο και θα αυξάνεται η αξία της.

Δεν είναι επομένως μόνο η συναισθηματική αξία που έχουν αυτοί οι δίσκοι. Για τους ντόπιους έχουν και διδακτική αξία, για άλλους έχουν σημαντική μουσικολογική και λαογραφική αξία.

Μια πρώτη θεματική κατανομή των τραγουδιών που ηχογραφήθηκαν

Σε κασέτες καταγράφηκαν 154 τραγούδια. Ορισμένα, λίγα ευτυχώς, τραγούδια δεν καταγράφηκαν είτε γιατί οι δίσκοι ήταν σπασμένοι είτε γιατί στο παίξιμο «κολλούσαν» και δεν ήταν δυνατή η ηχογράφησή τους. Αρκετοί ήταν οι δίσκοι που υπήρχαν δύο και τρεις φορές. Επομένως, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι τα τραγούδια που ηχογραφήθηκαν αντιπροσωπεύουν όλη τη δισκογραφική συλλογή.

Αυτά τα 154 τραγούδια κατανέμονται στον Πίνακα 1 σε θεματικές κατηγορίες:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.		
Κατανομή των ηχογραφηθέντων τραγουδιών κατά θεματική κατηγορία		
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1. Ξένα	7	4,5%
2. Ελληνικά	147	95,5%
ΣΥΝΟΛΟ	154	100,0%
από τα Ελληνικά τραγούδια		
2.1. Θρησκευτικοί ύμνοι και Ύμνος εις την Ελευθερίαν	5	3,2%
2.2. Οπερέτες και τραγούδια από Επιθεώρηση	7	4,5%
2.3. Δημοτικά	106	68,8%
2.4. Ρεμπέτικα-Λαϊκά	29	18,8%

Όπως ήταν αναμενόμενο τα δημοτικά τραγούδια αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό των τραγουδιών που ηχογραφήθηκαν (68,8%). Η δεύτερη μεγάλη κατηγορία είναι τα ρεμπέτικα - λαϊκά τραγούδια (18,8%).

Τα δημοτικά τραγούδια

Η δισκογραφική συλλογή του Παντελή Καραλή περιλαμβάνει μια μεγάλη ποικιλία δημοτικών τραγουδιών. Υπάρχουν ιστορικά δημοτικά τραγούδια και κλέφτικα, καθώς και νεότερα τραγούδια. Ο αναγνώστης μπορεί να καταλάβει την ποικιλία αυτή από τους χορούς που αντιπροσωπεύονται: Τσάμικο, Καραγκούνικο συρτό, Συρτό, Συρτό

στα τρία, Καλαματιανό, Κλέφτικο, Τραπεζιού, Καγκέλι. Στον Πίνακα 5 παρουσιάζεται η ταξινόμηση των τραγουδιών της συλλογής ανάλογα με το είδος/χορό του κάθε τραγουδιού.

Οι κλαρινοπαίχτες

Όλα τα δημοτικά τραγούδια που ηχογραφήθηκαν έχουν ως βασικό όργανο το κλαρίνο. Μάλιστα, 14 από αυτά είναι ορχηστρικά. Δεν υπάρχει ούτε ένα τραγούδι που να έχει ως βασικό όργανο το βιολί, όπως συμβαίνει με το νησιώτικο τραγούδι.

Στον Πίνακα 2 παρατίθεται ο αριθμός τραγουδιών ανά κλαρινοπαίχτη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.		
Αριθμός δημοτικών τραγουδιών στα οποία συμμετέχει ο κάθε οργανοπαίχτης κλαρίνου		
ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Γιώργος Ανεστόπουλος	35	33%
Νίκος Καρακώστας	13	12%
Αναστάσιος Χαλκιόπουλος ή Τάσος Χαλκιάς	10	9%
Βάιος Μαλλιάρας	8	7%
Απόστολος Σταμέλος	6	6%
Κ. Κοντογιώργος	6	6%
Παν. Κοκοντίνης	6	6%
Β. Μπατζής, Ι. Βασιλόπουλος, Τουρκοβασίλης ή Β. Μπεσίρης, Ιωάν. Μπουλότας, Κ. Μπούρμας, Βασ. Σαλέας, Β. Τρομάρας, Ν. Σαλέας, Ανδρ. Χαρμαλιάς	22	21%
ΣΥΝΟΛΟ	106	100%

Παρατηρούμε την κυριαρχία του Γ. Ανεστόπουλου με συμμετοχή στο 1/3 των δημοτικών τραγουδιών. Ακολουθεί ο Νίκος Καρακώστας, ο Τάσος Χαλκιάς και ο Βάιος Μαλλιάρας. Ωστόσο, αξίζει να επισημάνουμε την πλούσια παρουσία σχεδόν όλων των γνωστών «κλαρινιτζήδων» της εποχής.

Ενδιαφέρον σημείο που θα πρέπει να διερευνηθεί είναι η καταγωγή του κάθε οργανοπαίχτη κλαρίνου, για να δει κανείς αν οι προτιμήσεις που είχαν οι κάτοικοι των Τζουμέρκων της Άρτας σχετίζονταν με την εντοπιότητα των οργανοπαιχτών ή αν καλλιτέχνες από τη Ρούμελη, το Μωριά ή ακόμα και τη Μακεδονία έφταναν ως εκεί. Δυστυχώς δεν έχω τέτοια στοιχεία που να επιτρέπουν μια πρώτη διερεύνηση του σημείου αυτού, και θα αποτελούσε σημαντική διευκόλυνση της εργασίας αυτής αν κάποιος γνώστης της καταγωγής των καλλιτεχνών παρείχε στο περιοδικό τέτοιες πλη-

ροφορίες.

Οι φωνές του δημοτικού τραγουδιού

Η κατανομή των δημοτικών τραγουδιών ανά τραγουδιστή ή τραγουδίστρια παρουσιάζεται στον Πίνακα 3.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.		
Κατανομή των δημοτικών τραγουδιών ανά τραγουδιστή ή τραγουδίστρια		
ΟΝΟΜΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗ/ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΡΙΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Γ. Παπασιδέρης	28	30%
Γεωργία Μηττάκη	14	15%
Φ. Χαλκιάς	8	9%
Σωτηρ. Πάνου	4	4%
Κώστας Ρούκουνας	3	3%
Αθηνά Νικολακοπούλου	3	3%
Μιχ. Καλλέργης, Λάμπρος Χαλκιάς, Ρίτα Αμπατζή, Αναστ. Νταλγκάς, Δημ. Χολέβας, Σ. Γεροθόδωρος, Π. Ραφτόπουλος, Κώστας Παππάς, Παν. Τσιλιμάγκος, Δημ. Ζάχος, Δ. Βλαχοπούλου, Ασημούλα Τσάμη, Γ. Παπαδοπούλου, Τασία Βέρρα, Δ. Περδικόπουλος, Μ. Φελώνης, Γεωργία Βασιλοπούλου,		
Κούλα Μαλακάση, Θεοχ. Παντίδης, Κ.Σ. Θωμαΐδης	32	36%
ΣΥΝΟΛΟ	92	100%
ΟΡΧΗΣΤΡΙΚΑ	14	
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ	106	

Είναι φανερό ότι την πρωτοκαθεδρία στις φωνές έχει ο Γ. Παπασιδέρης που έχει τραγουδήσει το 1/3 των τραγουδιών. Ακολουθεί η Γεωργία Μηττάκη. Επίσης, παρατηρούμε ότι υπάρχει αντιπροσώπευση από όλες σχεδόν τις φωνές του Μεσοπολέμου.

Για την εντοπιότητα των καλλιτεχνών αυτών ισχύει η ίδια παρατήρηση που προαναφέρθηκε. Είναι γνωστό ότι οι Χαλκιάδες κατάγονται από την Ήπειρο, και ο Κώστας Ρούκουνας από τη Σάμο. Αν κάποιος γνωρίζει την καταγωγή έστω και μερικών τραγουδιστών/τραγουδιστριών από τους υπόλοιπους, παρακαλείται να τις διαβιβάσει στο περιοδικό, για να συμπληρωθεί αυτή η έρευνα.

Οι κομπανίες

Η συνήθης ένδειξη στην ετικέτα του κάθε δίσκου αφορά τον κλαρινοπαίχτη και τον τραγουδιστή. Μερικές φορές γίνεται αναφορά και στο όνομα του βιολιστή, αν φυσικά συμμετέχει βιολί στην ορχήστρα. Τα υπόλοιπα ονόματα της κάθε εκτέλεσης παραμένουν άγνωστα καθώς στην ετικέτα αναφέρεται: «συνοδεία δημώδους ορχήστρας». Επομένως, η όποια ταξινόμηση των συνθέσεων που είχαν οι κομπανίες μπορεί να γίνει μόνο ως προς το δίδυμο κλαρίνο-φωνή.

Όπως προαναφέραμε, ο Γιώργος Ανεστόπουλος έχει συνοδέψει με το κλαρίνο του την πλειοψηφία των δημοτικών τραγουδιών (35 τραγούδια) και ο Γ. Παπασιδέρης έχει επίσης συνοδέψει με τη φωνή του 28 τραγούδια. Θα περίμενε κανείς ότι και οι δύο θα είχαν αποτελέσει ένα δημοφιλέστατο δίδυμο. Ωστόσο, αυτό δε συμβαίνει παρά μόνο σε 13 τραγούδια. Ο Γ. Παπασιδέρης έχει τραγουδήσει με τη συνοδεία σχεδόν όλων των μεγάλων κλαρίνων της εποχής, ενώ ο Γιώργος Ανεστόπουλος με το κλαρίνο του δείχνει να προτιμά ιδιαίτερα τη φωνή της Γεωργίας Μηττάκη. Στον Πίνακα 4 παρουσιάζεται η κατανομή των τραγουδιών ανά δίδυμο κλαρινοπαίχτη/τραγουδιστή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.		
Κατανομή των τραγουδιών ανά δίδυμο κλαρινοπαίχτη/τραγουδιστή		
ΚΛΑΡΙΝΟΠΑΙΧΤΗΣ	ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ/ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΡΙΑ	ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
Γιώργος Ανεστόπουλος (σύνολο 35)	Γ. Παπασιδέρης	13
	Γεωργία Μηττάκη	10
	Γ. Παπαδοπούλου	2
	Δ. Περδικόπουλος	2
	Μ. Φελώνης	2
	Μιχ. Καλλέργης	2
	Ρίτα Αμπατζή	2
	Κ. Ρούκουνας	2
	Ορχηστρικά	0
Νίκος Καρακώστας (σύνολο 13)	Γ. Παπασιδέρης	2
	Σ. Πάνου	4
	Δ. Χολέβας	2
	Σ. Γεροθόδωρος	1
	Δ. Βλαχοπούλου	1
	Ορχηστρικά	4
Αναστάσιος Χαλκιόπουλος ή Τάσος Χαλκιάς (σύνολο 10)	Φώτης Χαλκιάς	7
	Λάμπρος Χαλκιάς	1
	Γ. Παπασιδέρης	2
	Ορχηστρικά	0

Γ. Ανεστόπουλος	13	Γ. Παπασιδέρης (σύνολο 28)	
Παν. Κοκοντίνης	5		
Απ. Σταμέλος	4		
Τασος Χαλκιάς	2		
Κ. Μπούρμας	2		
Νίκος Καρακώστας	2		
Γ. Ανεστόπουλος	10	Γεωργία Μηττάκη (σύνολο 14)	
Β. Μπατζής	2		
Κ. Κοντογιώργος	2		

Τα ρεμπέτικα - λαϊκά τραγούδια

Τα 29 ρεμπέτικα και λαϊκά τραγούδια της δισκογραφικής συλλογής του Λαογραφικού Μουσείου της Χώσεψης ανήκουν τόσο στην μεσοπολεμική όσο και στην μεταπολεμική περίοδο. Είναι ενδιαφέρον στοιχείο ότι η γνωριμία της περιοχής της Τζουμέρκων με το ρεμπέτικο τραγούδι έχει γίνει ήδη από τις πρώτες εμφανίσεις του ρεμπέτικου στη δισκογραφία. Αυτό δείχνει ότι η τοπική κοινωνία ήταν ήδη ανοιχτή τόσο προς τα μεγάλα αστικά κέντρα όσο και προς τα νεοεισερχόμενα είδη διασκέδασης. Αυτό γίνεται φανερό με τα ταγκό και τα άλλα δυτικοευρωπαϊκά τραγούδια της συλλογής.

Υπάρχουν σχεδόν όλες οι γνωστές φωνές του ρεμπέτικου και λαϊκού τραγουδιού. Η Ρόζα Εσκενάζυ αντιπροσωπεύεται με 6 τραγούδια, η Σωτηρία Μπέλλου με 3, η Στέλλα Χασκίλ και ο Στράτος Παγιουμτζής με 2 τραγούδια ο καθένας, ο Μάρκος Βαμβακάρης και Τζουανάκος με 1 τραγούδι. Ο Οδυσσέας Μοσχονάς, ο Στέλιος Καζαντζίδης, η Καίτη Γκρέυ, ο Πρόδρομος Τσαουσάκης, η Πόλυ Πάνου και ο Σ. Ζαγοραίος αντιπροσωπεύονται επίσης.

Ενδιαφέρον έχει η συμμετοχή των ρεμπέτικων φωνών σε δημοτικά τραγούδια, κάτι που ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένο εκείνη την εποχή. Ο Κώστας Ρούκουνας εμφανίζεται σε 2 τραγούδια με το κλαρίνο του Ανεστόπουλου και σε 1 με το κλαρίνο του Β. Μαλλιάρα. Η Ρίτα Αμπατζή εκτελεί δύο δημοτικά με το κλαρίνο του Ανεστόπουλου. Ο Αν. Νταλγκάς επίσης εμφανίζεται σε ένα δημοτικό τραγούδι.

Οι λαϊκοί χοροί που αντιπροσωπεύονται παρουσιάζονται στον Πίνακα 5. Παρατηρούμε ότι το Ζεϊμπέκικο έχει την πρωτοκαθεδρία με 13 τραγούδια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Κατανομή των τραγουδιών κατά είδος ή χορό	
ΧΟΡΟΣ / ΕΙΔΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ
Τσάμικο	49
Συρτό	22
Καλαματιανό	11
Κλέφτικο	10

Καγκέλι	5
Καραγκούνικο Συρτό	3
Τραπεζιού	3
Συρτό στα τρία	2
Ζεϊμπέκικο	13
Τσιφτετέλι	3
Χασάπικο	2
Ταγκό	4
Καντάδα - Ρομάντζο	3
Νος Ντομπλέ - Ισπανικό	2
Φοξ	1
Τραγούδια χωρίς αναφορά χορού ή είδους στην ετικέτα και τραγούδια εθνικά, θρησκευτικά ή Επιθεώρησης	21

Τα άλλα τραγούδια της συλλογής

Τα 7 ξένα τραγούδια (κυρίως από δίσκους εισαγωγής, Ισπανικά, Ταγκό, Φοξ), και τα 7 τραγούδια από Οπερέτες και επιθεωρήσεις του αθηναϊκού θεάτρου, μαζί και τα τραγούδια του Χατζηλαποστόλου ανήκουν κυρίως στην περίοδο του Μεσοπολέμου. Υπογραμμίζουν τις διστακτικές διαθέσεις της εποχής προς το «μοντέρνο», την επιλεκτικότητα με σκοπό τη γνωριμία των ειδών αυτών μουσικής από την κοινωνία των Τζουμέρκων της Άρτας.

Η συλλογή συμπληρώνεται με 4 θρησκευτικούς ύμνους (Ανάστασις, Επιτάφιος, Χριστός Γεννάται, Τον Νυμφώνα Σου) και ένα ανεκτίμητο ορχηστρικό μέλος που πρέπει να είναι του 1910 ή του 1911: ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν. Η εκτέλεση αυτή του Εθνικού μας Ύμνου είναι μοναδική γιατί δε θυμίζει ούτε τη συνηθισμένη εμβατηριακή του απόδοση ούτε την επτανησιακή του παραλλαγή με τη μορφή καντάδας. Προέρχεται από δίσκο εισαγωγής και είναι σε εκτέλεση όπου κυριαρχούν τα πνευστά και όχι τα κρουστά, παιγμένη από κάποια Prince's Orchestra.

Μια σύνθεση

Μήπως μετά από τα παραπάνω μπορούμε να συνθέσουμε την εικόνα εκείνης της κοινωνίας του Μεσοπολέμου, που οι μεγαλύτεροι ασφαλώς θα θυμούνται; Ας το τολμήσουμε.

Το δημοτικό τραγούδι κυριαρχεί στη διασκέδαση, αποκλειστικά με κλαρίνο. Το βιολί συνυπάρχει αλλά πολύ διστακτικά με το κλαρίνο (Κόρος, Καραπατάκης κ.λπ.). Ο κόσμος τρελλαίνεται και γλεντάει με το κλαρίνο του Ανεστόπουλου αλλά και του Καρακώστα και του Τάσου Χαλκιά. Η λεβεντιά του εκφράζεται με τη φωνή του Γ. Παπασιδέρη και η ευαισθησία του με τη φωνή της Γ. Μηττάκη. Συγκινείται και χορεύει με τα παλιά λεβέντικα δημοτικά τραγούδια κυρίως της Ρούμελης και της Ηπείρου.

Χορεύει κυρίως τσάμικο, αλλά και καλαματιανό και συρτό. Ωστόσο, υπάρχουν και οι άλλοι δημοτικοί χοροί (Καραγκούνικο, Καγκέλι κ.λπ.). Μετά το χορό, για την ώρα του μερακιού ακούγεται το κλέφτικο τραγούδι, και γενικά το τραγούδι του τραπεζιού, της τάβλας.

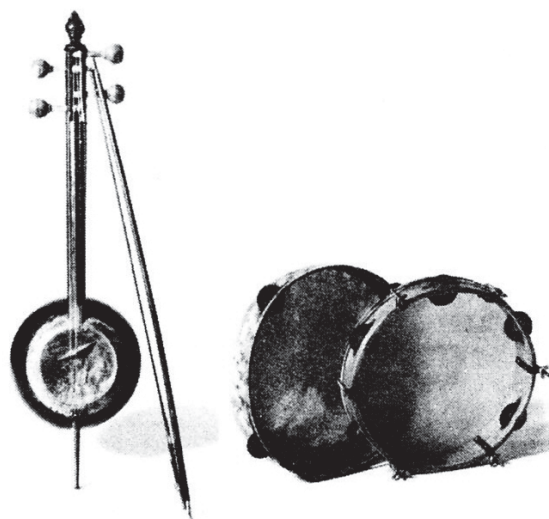
Ορισμένοι μοντέρνοι εκφράζονται με το ρομαντικό τραγούδι του Μεσοπολέμου είτε αυτό προέρχεται από οπερέτα ή επιθεώρηση είτε εντελώς από τη Δύση. Κάποια στιγμή, στα γλέντια διακόπτεται το δημοτικό τραγούδι για να μπει στο γραμμόφωνο ταγκό και να χορέψουν «εξ επαφής» οι πιο τολμηροί ή τα νέα ζευγάρια.

Τότε θα πρέπει να δημιουργείται κάποια βουβή αντίθεση, καθώς οι διάφοροι κοσμογυρισμένοι μερακλήδες (στις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας-Πειραιά, Πάτρα, Θεσσαλονίκη) θέλουν να ακούσουν μπουζούκι και μπαγλαμά και να ρίξουν καμιά ζειμπεκιά. Μεταπολεμικά φαίνεται το λαϊκό τραγούδι να αποκτά μεγαλύτερο μέρος του χρόνου του γλεντιού, χωρίς ωστόσο να αμφισβητείται η κυριαρχία του δημοτικού τραγουδιού.

Αυτά στα γλέντια. Κατά μόνας, θα μπορούσε κανείς να ακούσει ας πούμε κάποια οπερέτα, που έτσι κι αλλιώς, δε χορεύεται. Για τις εθνικές εορτές υπάρχει διαθέσιμος στο χωριό ο Εθνικός Ύμνος. Για τις μέρες της θρησκευτικής κατάνυξης ή ακόμα και για εκμάθηση στο δημοτικό σχολείο υπάρχουν και τέσσερις αντιπροσωπευτικοί θρησκευτικοί ύμνοι.

Επίλογος

Αναμφισβήτητα, η συλλογή των δίσκων 78 στροφών του Λαογραφικού Μουσείου του Παντελή Καραλή αποτελεί ένα μοναδικό σύνολο. Πιστεύω ότι οι κάτοικοι της περιοχής των Τζουμέρκων της ορεινής Άρτας θα πρέπει να είναι υπερήφανοι που υπάρχει αποκρυσταλλωμένη ολόκληρη εκείνη η εποχή του Μεσοπολέμου, μέσω της μουσικής της ιστορίας σε αυτή τη συλλογή.

Μιχάλης Μπάκολης

Το κοριτσάκι μου

Ο Μιχάλης Μπάκολης είναι κουρέας –«επιστήμονας της τρίχας», όπως είπε ο ίδιος, κάμνοντας πικρό χιούμορ, σε ραδιοφωνική του συνέντευξη. Γεννήθηκε στο νησί των Φαιάκων. Η βιοπάλη τον υποχρέωσε να εγκαταλείψει το σχολείο από την Τρίτη Δημοτικού. Είναι, δηλαδή, σχεδόν αγράμματος. Κι όμως, τιμήθηκε με αρκετά λογοτεχνικά βραβεία, δικά μας και ξένα, μεταξύ των οποίων και το βραβείο Ιπεκσί, στα 1983, για το διήγημά του «Εγώ Χριστό, Εσύ Αλλάχ». Το κουρείο του είναι πραγματικός παιδότοπος, με παιχνίδια, φιγούρες καραγκιόζη, βιβλία, παιδικά τραγούδια και άλλα τέτοια, ενώ, κάποιες φορές, παίζει ο ίδιος φουσαρμόνικα. Παίζει κιθάρα και συνθέτει. Συνηθίζει να γράφει μέσα στο κουρείο του, όταν δεν εξυπηρετεί πελάτη.

ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΑΚΙ ΜΟΥ! Θα είναι καλλίτερα σήμερα; γιατί χθες είχε πυρετούλι και δεν μου έφαγε με όρεξη το πιτσουνάκι μου, είπε ζωηρά ο παππούς, ο Βάσως, λες και μιλούσε με την κόρη του που είχε φύγει από τις 6 για το εργοστάσιο.

Έβαλε το ζαρωμένο και τρεμάμενο ογδοηντάχρονο χέρι του στη μέσα τσέπη του σακακιού του και έβγαλε ένα διπλωμένο στα τέσσερα φύλλο τετραδίου, το ξεδίπλωσε σιγά σιγά χοροπηδώντας πέρα δώθε στα χέρια του ώσπου να το στεργιώσει και βάλθηκε να το διαβάσει και να μετράει ένα, δύο, τρία, τέσσερα. Έφτασε μέχρι τα είκοσι παραμύθια. Της έχω γράψει είκοσι παραμύθια, είπε και έλαμψαν τα μάτια του από ικανοποίηση και ευτυχία, λες και σύναξε τη σοφία και τους θησαυρούς όλου του κόσμου σε εκείνο το χαρτούλι.

Η Κοκκίνοσκουφίτσα, η πεντάμορφη, οι επτά νάνοι, η σταχτοπούτα, ο αφέντης και ο δούλος...

Είκοσι παραμύθια...!

Το δίπλωσε προσεκτικά με τόση αγάπη σαν να κρατούσε ελπίδες και όνειρα ενός ολόκληρου κόσμου μέσα στη φούχτα του... Με τη γρηγοράδα της ανθρώπινης σκέψης, που δεν υπάρχει ταχύτερο στον κόσμο από το άυλο και άπιαστο πνεύμα που διασχίζει ωκεανούς, βουνά, κάμπους, στεριές και πολιτείες, έφτασε ο παππούς στο χωριό του στην κατοικία του, εκεί που γεννήθηκε και μεγάλωσε. Είδε την Τσούκα του Τρίλου. Τρία τέσσερα σπιτάκια, τα τριλέικα τριγυρισμένα με λιόδεντρα κάτω από το λόφο, η

θάλασσα και ψηλά το ατέρμονο γαλάζιο του ουρανού χρώμα... Χουμ, έκαμε ο παππούς σαν αντάμωσε στην άφθαρτη μνήμη του την παιδική του εικόνα. Σκυλίσια ζωή ζούσαμε τότε, κάνοντας μια σύγκριση με το καρδιοχτύπι, την εγγονούλα του, την Ελπίδα.

Παπούτσια να δούμε στα ποδάρια μας εμείς; Μα αυτό είναι αστείο. Κούνια; ζεστό σπίτι, αυγό, κρέας και άλλα, ανθρώπινο χάδι και νταντέματα;

Σαν να είμαστε αρκούδια, γεννημένα στο δάσος.

Τώρα ο κόσμος είναι καλλίτερος, σήμερα αξίζει να γεννηθεί ο άνθρωπος. Όλος ο κόσμος αναθεώρησε, θέλει να ζήσει να πάρει μερτικό από τις χαρές του κόσμου. Το παιδί; το παιδί; Όλοι σκύψαμε στοργικά πάνω στο φίλτρο τούτης της νέας Γένας, να γίνει καλλίτερο, να ζήσει, να ζήσει ευτυχισμένα, ειρηνικά, ναι ειρηνικά, έκανε ο παππούς... και στήλωσε τα μάτια του πέρα μακριά στο παρελθόν, κοντά στα είκοσί του χρόνια, με τα στρατιωτικά του ρούχα. Τα πολεμικά του σύνεργα, τα δημόσιά του είδη με πλήρη εξάρτυση, κράνος, άρβυλα, κουβέρτες, ανάμεσα από στρατιές, βάδιζαν,

βάδιζαν και τα ποδάρια τους είχαν τουμπανιάσει και ματώσει από τον ιδρώτα, τη βρώμα, την ψείρα και την κούραση, μέχρι παράλυση. Για να ξεπεζέψουν και να ξαποστάσουν πλάι στις όχθες του Σαγγάριου ποταμού. Νικούσαμε στις μάχες και χάναμε στις συνθήκες, είπε ειρωνικά και γέλασαν τα πικρά του χείλη.

Πόλεμοι, πόλεμοι, πόλεμοι: το '12, το '13, το '17-18, εμφύλιοι σπαραγμοί, επαναστάσεις, 13 χρόνια φαντάρος με το σπαθί και το ντουφέκι στο χέρι, αίματα, αίματα ποτάμια.

Γέμισαν τα ξέκαμπα σταυρούς και ανθρώπινα κόκκαλα...

και του Θεού το πρόσωπο δε φάνηκε ακόμα να το δούμε πάνω απ' την τυραγνισμένη

πατρίδα.

Αχ, Αχ, έκανε ο παππουλάκος, που ένα βαρύ πράμα σαν το λιθάρι πάτησε τη βασανισμένη καρδιά του, σαν έφερενε γύρω την αλωνίστρα του Κνδύνου και του πολέμου δίχως τελειωμό...

Ξεριζώθηκα από τη γη μου σαν το δεντρί που το 'ριξε ο δρόλαπος για να 'ρθω εδώ, στην Αθήνα στο μεγάλο τρελοκομείο, να κλειστώ σε τέσσαρους τοίχους δίχως τις ελιές μου, τον κήπο μου, το τσαπί μου, τα ζωντανά μου, τους δικούς μου, τους φίλους μου και ποιον να βρω στο καφενείο και να μιλήσω; Άγνωστος χαμένος μέσα στους ξένους.

Και τώρα;

Για στάσου βρε αδελφέ! Τι περιμένω εγώ, εδώ που τα λέμε, σάματι είμαι παλληκαρόπουλο; 82 χρονώνε μέρες πέρασαν πάνω απ' το μαύρο τούτο κουφάρι, με το στανιό παίρνω τα ποδάρια μου. Το στομάχι μου σακάτικο, να ενεργηθώ τυραγνιέμαι, δεν έχω όρεξη για φαΐ, και όταν δεν αδειάζεις το πιάτο, στο καντήλι σώθηκε το λάδι...

Πέρυσι ήμουνα καλλίτερα, φέτος χειρότερα και πάει λέγοντας. Φοβάμαι μην πέσω στο κρεβάτι και τότε κήκα. Χάθηκε και η γριά μου η μαύρη που θα με τήραγε και θα με κουτεντάριζε. Αχ, Αχ, θα πεθάνω, κι άρχισε να κλαίει σα μωρό παιδί.

Ένα κύμα φόβου και λύπης όρμησε στο βαρύ στήθος του γέρου και γέμισαν τα μαραμένα του μάγουλα δάκρυα. Όχι, όχι δεν θέλω να πέσω σ' αυτό το λάκκο, να σαπίσει το κορμί μου, να με φάνε τα σκουλήκια, να με -να με σκεπάσει η λάσπη, η καταγιίδα, η αιώνια νύχτα. Όχι, όχι, ξεφώνισε ο παππούς και αρπάχτηκε από το σίδερο του κρεβατιού, και συνήλθε από το ανελέητο πάλεμα με το χάρο, και τη φθορά του αδυσώπητου χρόνου...

Αχ, Αχ, έκανε δυο τρεις φορές, σηκώθηκε τρεκλίζοντας, σφούγγισε τα φουσκαλωτά του μάτια και στάθηκε μπροστά στον καθρέπτη. Τι έπαθα σήμερα; Δεν είμαι στα καλά μου και στα μυαλά μου φαίνεται. Τι μ' έπιασε;

Για όνομα του Θεού!

Και έκαμε το σταυρό του κάμποση ώρα. Ακούς ζωντανός, καλός και να θέλω να σαπίσω μέσα στη λάσπη.

Όχι, όχι είναι χαζομάρες αυτά που σκέπτομαι και έδωσε κουράγιο στην κλονισμένη ψυχή του.

Ξυρίστηκε, νίφτηκε, φόρεσε το καθαρό του πουνκάμισο, τη γραβάτα του, το ρεμπούμπλικό του στραβά. Πήρε το χαρτούλι στα χέρια του με τα παραμύθια. Στη ματιά του ήρθε μια εικόνα της εγγονούλας του, της Ελπίδας.

Σαν μια ηλιαχτίδα τρύπωσε μες τη βαρυχειμωνιάτικη ογδοηντάχρονη ψυχή του γέρου Παππουλάκου, και ζέστανε την παγωμένη καρδιά του.

Θα της πω και τα είκοσι παραμύθια σήμερα της περιστέρας μας...

Μια φορά και έναν καιρό, ζούσε ένας γέρος άνθρωπος και ήθελε να γίνει νιός, γιατί τώρα γνώρισε τη χαρά, και λάτρευε τα παιδιά και τα πουλιά...

Γιώργος Μακαβέλος

Δραστηριότητες και προοπτικές του Συλλόγου μας

ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ στο χωριό, οι προσπάθειες του Συλλόγου μας συνεχίστηκαν στην Αθήνα, με κύριες τις δύο εκδηλώσεις, τη βραδιά τσίπουρου και τον ετήσιο χορό.

Η πρόταση για βραδιά τσίπουρου ανήκε στη Συντακτική Επιτροπή του «Χάος και Όψη», με αφορμή το αφιέρωμα του περιοδικού στο τσίπουρο. Θεωρήθηκε ως μια καλή ευκαιρία συζήτησης και προβολής του περιοδικού αλλά και ως ευκαιρία για τις... λαχταριστές τηγανίτες, που φτιάχνουν οι Χοσεψίτισσες, για ένα ποτηράκι τσίπουρο και για καλή μουσική και τραγούδι με το συγχωριανό μας Πάνο Σούσο και την παρέα του.

Τα πράγματα έτσι έγιναν και περάσαμε μια ωραία βραδιά, με μόνη αδυναμία το ότι δεν ενημερωθήκατε όλοι έγκαιρα, αφού σε ορισμένους καθυστέρησε να φτάσει το περιοδικό με το κάλεσμά του γι' αυτή τη βραδιά. Ευχαριστούμε τις γυναίκες για όλες τις ετοιμασίες τους και πιο πολύ για τις τηγανίτες με το μέλι και τα καρύδια. Ευχαριστούμε, επίσης, θερμά τον Πάνο Σούσο, με το μπουζούκι του και την ξεχωριστή φωνή του και όλα τα παιδιά της παρέας του, το Χαρίλαο Τσακσίρα, το Νίκο Μπάμπαλη και το Γιάννη Δαλάκο, που αφιλοκερδώς μας διασκέδασαν με τόσο πολύ κέφι.

Η συμμετοχή στις εκδηλώσεις αυτές και το γεγονός ότι πέρυσι «έλλειψε» πράγματι ο ετήσιος χορός μας, μας οδήγησαν στο συμπέρασμα πως ο χορός πρέπει να γίνει παρά τις όποιες αδυναμίες του. Επιλέξαμε ένα κέντρο στην Κυψέλη, για να διευκολυνθούν και να συμμετέχουν όλοι όσοι μένουν στην Κυψέλη, αυτό όμως αποδείχτηκε πως δεν έπαιξε πολύ μεγάλο ρόλο. Χρονικά ο χορός έγινε πιο γρήγορα για οικονομικούς λόγους και για να μην πέσουν όλοι οι χοροί μαζί.

Ευχαριστούμε όλους όσους συμμετείχαν και έτσι δόθηκε η ευκαιρία της συνάντησης και της κοινής διασκέδασης. Ευχαριστούμε ακόμη για την παρουσία τους τον πρώην πρόεδρο της αδελφότητας Αθήνας Λεωνίδα Αγγέλη που ήρθε από τη Θεσσαλονίκη, τον πρόεδρο της αδελφότητας Άρτας Βασίλη Τσιρώνη, που ήρθε από την Άρτα, τον νεοεκλεγέντα πρόεδρο του χωριού μας Παντελή Παππά, που επίσης ήρθε από το χωριό, τους βουλευτές Άρτας Πάνο Οικονομίδα και Θανάση Κονταξή, τον πρόεδρο της Τζουμερκιώτικης συνομοσπονδίας Δημήτρη Γκορόγια, την εκπρόσωπο της αδελφότητας Βουργαρελίου κα Σόφη και τον πρόεδρο της αδελφότητας Ράμιας Γιάννη Κοντοπάνο και όσους με τηλεγραφήματα, λόγω κωλύματος παρουσίας, μας έστειλαν τις ευχές τους. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε το μόνιμο συνεργάτη του περιοδικού «Χάος και Όψη»,

το Νησιώτη Ηλία Γιαννίρη, που ανταποκρίθηκε στο κάλεσμά μας για το χορό αλλά και σε κάθε κάλεσμα του περιοδικού μας.

Οι προοπτικές μας, με το ξεκίνημα της καινούργιας χρονιάς, είναι το **κόψιμο της πίτας** στις **28-1-95** ημέρα **Σάββατο**, στις **8.30 το βράδυ**, στην αίθουσα του Συλλόγου και η **Γενική Συνέλευση** και οι αρχαιρεσίες στις **5-2-1995** ημέρα **Κυριακή** και ώρα **10.30** στην αίθουσα του Συλλόγου και σε περίπτωση έλλειψης απαρτίας στις 12-2-1995 την ίδια ώρα στο ίδιο μέρος. Στη Γενική Συνέλευση θα γίνει ο απολογισμός του απερχόμενου Διοικητικού Συμβουλίου και εκλογές για την ανάδειξη νέου. Η συμμετοχή όλων κρίνεται απαραίτητη για να μπουν οι καινούργιες προοπτικές και για να έχει ελπίδες ο Σύλλογος για το καλύτερο. Οι ευθύνες είναι μεγάλες, η δουλειά πολλή και απαιτεί χρόνο, τρέξιμο, κουράγιο και βοήθεια.

*Σας εύχομαι Καλή Χρονιά
ο πρόεδρος του Συλλόγου, Γιώργος Μακαβέλος*

Βασίλης Αγγέλης

Μία έκκληση από τον ταμία του Συλλόγου: «ενοχλείστε με»

Η ΠΕΙΡΑ ΜΟΥ ΣΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ που είμαι ταμίας του Συλλόγου μου έδειξε ότι οι χωριανοί πάντα ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμά μας και τους ευχαριστούμε γι' αυτό. Έτσι, με τη δική τους συγκινητική προσφορά, αγοράσαμε την αίθουσα ώστε ο Σύλλογος να έχει το δικό του στέκι, βοηθήσαμε ανθρώπους που είχαν ανάγκη, πραγματοποιήσαμε πολλές εκδηλώσεις, κινηθήκαμε και δραστηριοποιηθήκαμε ως Σύλλογος.

Σήμερα, μια πολύ σημαντική προσπάθεια του Συλλόγου είναι η έκδοση του περιοδικού «Χάος και Όψη», χάρις στην αξιέπαινη πράγματι προσφορά της Συντακτικής Επιτροπής, που την ευχαριστούμε, και χάρις σ' εσάς που το αγκαλιάσατε με αγάπη και βοηθήσατε με ποικίλους τρόπους στο σχεδιασμό και την έκδοσή του.

Ένα πρόβλημα, όμως, που θα ήθελα να τονίσω εδώ, και κάνω έκκληση γι' αυτό είναι το ζήτημα της συνδρομής για το περιοδικό. Όπως μπορείτε είτε με το ταχυδρομείο είτε στο Σύλλογο είτε στη Συντακτική Επιτροπή, παρακαλούμε να ανταποκριθείτε για να μπορούμε κι εμείς με τη σειρά μας να ανταποκριθούμε στα έξοδά του.

«Ο ταμίας είναι ντροπαλός, ενοχλείστε τον»

*Καλή Χρονιά
ο ταμίας του Συλλόγου, Βασίλης Αγγέλης*

Λευτέρης Φλούδας

Λειτουργική και ποιοτική αναβάθμιση κέντρου (πλατείας) Κυψέλης

ΚΑΘΕ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ που διαμένει σ' ένα συγκεκριμένο χώρο, χωριό ή πόλη, διαθέτει τοπικά σημεία αναφοράς, όπου αναπτύσσεται η κοινωνική, πολιτιστική και καθημερινή ζωή των κατοίκων.

Το χωριό μας, η Κυψέλη, έχει το προνόμιο να διαθέτει ένα «κέντρο» όμορφο και λειτουργικό από κάθε άποψη. Κοινοτικό γραφείο, εκκλησία, σχολείο, κοινοτικό ιατρείο, πνευματικό κέντρο (αίθουσα), παιδική χαρά, λαογραφική συλλογή, καταστήματα, καφενεία, πλατείες, βρύσες κ.λπ., όλα συγκεντρωμένα σε μια έκταση τριάντα περίπου στρεμμάτων.

Εδώ οι χωριανοί, οι ντόπιοι και οι ξενιτεμένοι, ανταμώνουν στη χαρά και τη λύπη, στη ζωή και το θάνατο, στο πανηγύρι και το γάμο, στη βάπτιση και το μνημόσυνο, αλλά και στις εκλογικές διαδικασίες.

Εδώ οι ντόπιοι χωριανοί, κάθε απόγευμα και βράδυ, μετά από το μόχθο της αγροτικής ενασχόλησης απολαμβάνουν τον καφέ τους ή το «άγιο» τσιπουράκι, συζητώντας τα «ντέρτια» και τους «καημούς» τους.

Το καλοκαίρι, όμως, αυτό το «κέντρο», αποκτά μια ξεχωριστή μυσταγωγία, όταν το μελισσολόι των ξενιτεμένων συγχωριανών καταφθάνει για ν' ανανεωθεί στις ρίζες του, ν' αναπνεύσει τον καθαρό αέρα που κατεβαίνει από τον Ανεμόζυγο και το Διάσελο, ν' απολαύσει τον βαθύ ίσκιο των πλατανιών της πλατείας και να εναποθέσει το «μέλι» στην «Κυψέλη» του, το «μέλι» που τρύγησε με πολύ κόπο σε όλα τα μέρη της γης. Τότε είναι που σφύζει η ζωή με το τάβλι και την πρέφα, τη δηλωτή και τα πειράγματα και τις συζητήσεις «εφ' όλης της ύλης».

Κάθε χωριανός είναι ταυτισμένος με το χώρο του «κέντρου» του χωριού μας, γιατί κουβαλάει προσωπικά συναισθήματα και εμπειρίες, κυρίως αυτά που αναφέρονται στην παιδική-σχολική ηλικία κι αυτά που αναφέρονται στην προσωπική χαρά και τη λύπη.

Αυτό το «κέντρο» του χωριού μας, που είναι όμορφο και λειτουργικό, κατά την άποψή μου, πρέπει ν' αναβαθμιστεί με κάθε θυσία, πρέπει να μπει στις άμεσες προτεραιότητες της Κοινοτικής Αρχής και των άλλων υπεύθυνων φορέων του χωριού μας, πρέπει να μας απασχολήσει όλους μας για να γίνει πιο ωραίο, ακόμη πιο λειτουργικό,

ν' αποκτήσει κι άλλες λειτουργίες γιατί, αν όλοι μας έχουμε ένα σπίτι στο χωριό που μένουμε κι έναν κήπο, ίσως, το «κέντρο» του χωριού μας ανήκει σε όλους μας, είναι το μεγάλο δεύτερο σπίτι που μας χωράει όλους και πρέπει να το αναβαθμίσουμε με έργα και παρεμβάσεις ποιότητας, που θα σέβονται, όμως, την παραδοσιακή μορφή και όψη του χωριού μας. Το σύνθημά μας πρέπει να είναι: «όχι άλλη προχειρότητα και κακογουσιά, όχι άλλο τσιμέντο».

Οι επισκέπτες που θαυμάζουν σήμερα το χωριό μας, αύριο -τότε- θα το αγαπήσουν όπως το αγαπάμε κι εμείς και το «όφελος» θα είναι μεγάλο. Οι συγκεκριμένες προτάσεις μου είναι:

1. Να ολοκληρωθεί το έργο της αναμόρφωσης της επάνω πλατείας, σύμφωνα με την αρχιτεκτονική μελέτη που υπάρχει και περιλαμβάνει: α) συνέχιση κατασκευής των πέτρινων πεζουλιών και επένδυση των τσιμεντένιων τοιχείων στη νότια και ανατολική

πλευρά της πλατείας β) πλακόστρωση όλης της πλατείας με παραδοσιακές πλάκες γ) επέκταση της πλατείας δίπλα και νότια της αίθουσας του πνευματικού κέντρου και κατασκευή κάτω απ' αυτή, στο επίπεδο της κάτω πλατείας και έναντι του κοινοτικού γραφείου, πέτρινης βρύσης.

2. Τοποθέτηση σε δύο σημεία της πλατείας καρτοδεκτών τηλεφωνικών για εξυπηρέτηση του κοινού.

3. Κατεδάφιση του θολωτού τσιμεντινού σκεπάστρου της βορεινής εισόδου του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου και αντικατάστασή του με μικρότερο, καλαίσθητο, πιθανόν ξύλινο ή μεταλλικό.

4. Κατασκευή πέτρινης βρύσης στο ανατολικό μέρος της πλατείας ή στη βάση του μεγάλου κεντρικού πλατάνου.

5. Διαμόρφωση Κάτω πλατείας: α) Κατασκευή μεγάλου προστατευτικού τοιχείου κατά μήκος και στο τέρμα της νοτιοδυτικής πλευράς της πλατείας που θα επεκτείνει την πλατεία κατά το 1/3 περίπου του μεγέθους της. Εδώ μπορεί να ενσωματωθεί και μεγάλη δεξαμενή άρδευσης του Κάτω Κάμπου με ενισχυμένη οροφή για να χρησιμεύει και ως πλατεία, για αποφυγή διπλού κόστους και εκμετάλλευση χώρου. Στη στέψη του τοιχείου μπορεί να κατασκευαστεί πέτρινο κατάλληλο και ασφαλές πεζούλι. β) Διαμόρφωση και οριοθέτηση συγκεκριμένου δρόμου που θα διέρχεται στο κάτω μέρος της πλατείας και θα οδηγεί προς το Νεκροταφείο κ.λπ. γ) Διαμόρφωση αυλείου χώρου -κήπου κατά μήκος του πνευματικού κέντρου, πλάτους περίπου τριών μέτρων δ) Ασφαλτόστρωση όλου του υπόλοιπου χώρου της πλατείας για στάθμευση του λεωφορείου της γραμμής και των Ι.Χ. αυτοκινήτων ε) Απομάκρυνση των κεραιών τηλεόρασης από τον παραδοσιακό πέτρινο τοίχο του κοινοτικού γραφείου και τοποθέτησή τους σε άλλο προσφορότερο μέρος.

6. Κατασκευή αθλητικού κέντρου (μπάσκετ, βόλεϊ κ.λπ.) στο οικόπεδο κάτω από το κοινοτικό γραφείο, που παραχώρησαν οι Σύλλογοι του χωριού (Αθήνας και Άρτας) στην Κοινότητα, για άθληση της νεολαίας (υπάρχει σχετική μελέτη).

7. Κατασκευή αποδυτηρίων στη βάση του τοιχείου της Κάτω πλατείας, στο επίπεδο του αθλητικού κέντρου, με πρόσβαση και από την Κάτω πλατεία για εξυπηρέτηση και του αθλητικού κέντρου και του κοινού γενικά. Οι προδιαγραφές της κατασκευής τους πρέπει να εξασφαλίζουν προϋποθέσεις καθαριότητας των χώρων.

8. Ηλεκτροφωτισμός Κάτω πλατείας, αθλητικού κέντρου και παιδικής χαράς (Δημοτικό σχολείο).

Αυτές οι προτάσεις μπορεί και πρέπει να εμπλουτιστούν με σκέψεις και προτάσεις και άλλων και κυρίως ειδικών.

γράμμα από ένα νησιώτη

Αγαπητοί φίλοι και φίλες,

Σήμερα έχω την τιμητική μου στο περιοδικό, επειδή στις σελίδες του δημοσιεύεται το πρώτο μου άρθρο σχετικά με τη δισκογραφική συλλογή του Μουσείου Παντελή Καραλή. Θα ακολουθήσουν και άλλα με το ίδιο θέμα. Μη με ρωτήσετε όμως: «Γιατί εσύ, ένας νησιώτης, καταπιάνεσαι με το τραγούδι της ορεινής Άρτας;», γιατί πολύ θα με πληγώσετε, αφού η αγάπη μου για τον τόπο σας και εσάς, τους ανθρώπους του, είναι δεδομένη. Άλλωστε, σε παλιότερα γράμματα έχω περιγράψει τους περιέργους δεσμούς που νιώθω πως έχουμε.

Ίσως δεν είμαι ο καταλληλότερος άνθρωπος που θα μπορούσε να καταπιαστεί με το τραγούδι σας, αφού δεν είμαι ντόπιος. Ίσως όμως και να είμαι, για να γίνει μια αρχή, που τη συνέχειά της θα πρέπει να τη βρείτε εσείς. Θα σας πω κάτι που μου έχει συμβεί πολλές φορές: Η αυτοσυνείδησή μου, η συνείδηση που έχω για τον εαυτό μου και τον τόπο μου, διαμορφώθηκε μετά από παρεμβάσεις «ετέρων», δηλαδή άλλων, έξω από εμένα. Κατάλαβα ότι ο άλλος, ο άνθρωπος που έρχεται από έξω, από αλλού, έχει πάντα την ιδιαίτερη ικανότητα να ξεχωρίζει το κύριο από το δευτερεύον για μένα και για τον τόπο μου πολύ ευκολότερα και πιο εύστοχα απ' ό τι εγώ.

Επιτρέψτε μου να εκφράσω στη συνέχεια κάποιες δικές μου σκέψεις «περί πολιτισμού», με αφορμή τα τραγούδια αυτά.

Για το τραγούδι ενός τόπου, ιδιαίτερα για το δημοτικό τραγούδι, πολλά έχουμε να πούμε όλοι μας. Θυμάμαι σαν τώρα έναν χωριανό σας, νέο σε ηλικία, που είχε αναρωτηθεί στην παρέα μου, σε ένα από τα καφενεία του χωριού σας, μεταξύ τσίπουρου και φαγητού: «Υπάρχει σήμερα ζωντανό το Ηπειρώτικο Τραγούδι;»

Αυτή την κουβέντα, αυτό το ερώτημα, δεν πρέπει να το ξεπεράσει κανένας εύκολα με ένα «Ναι» ή ένα «Όχι», ιδιαίτερα στην εποχή μας που όλα φαίνονται να αλλάζουν, και πολλά να ξεχνιούνται. Πιστεύω ότι η Κοινότητα, οι Σύλλογοι, οι άνθρωποι του χωριού, οι μεγαλύτεροι και οι μικρότεροι, όλοι θα πρέπει να ερευνήσουν, να σκεφτούν πάνω σε αυτό, και να αναρωτηθούν: «Αφού πάντα ο Έλληνισμός είχε ως συστατικό του την κουλτούρα, το πνευματικό και την παράδοση, μήπως πρέπει να δώσουμε μεγαλύτερη σημασία σε ό,τι αποτελεί τον τοπικό μας πλούτο, που στο κάτω κάτω δεν είναι απλά δικός μας αλλά μας ευχαριστεί κι από πάνω; Έναν πλούτο που δεν μετριέται με ορυχεία ή δολάρια, αλλά με κρασοώρες, παρεοώρες, τσιπουρωώρες, γλεντωώρες, προσωπικές σχέσεις και κουβέντες κάθε είδους, σοβαρές και αστείες;»

Δε λέω να αρχίσουμε να φοράμε φουστανέλλες. Λέω ότι πρέπει να ξέρουμε, να γνωρίζουμε, για να απορρίπτει ή να δέχεται ο καθένας μας χωριστά και όλοι μαζί το παλιό και το νέο, δικό μας ή ξένο, με κρίση και με ψυχή. Το πρώτο, λοιπόν, πιστεύω ότι είναι να ξέρουμε. Ξέρουμε όμως;

Το δεύτερο, δεμένο με το πρώτο, πιστεύω πως είναι να μπορούμε να κάνουμε το παλιό χρήσιμο στο σήμερα, για μας και για τους άλλους. Θα μπορούσα να το πω πιο απλά και ίσως χυδαία, «να μάθουμε να πουλάμε τον πολιτισμό μας». Όχι ξεπουλάμε, αλλά πουλάμε, σε μια αγορά ανταλλαγών μεγάλη, όπου καθημερινά αγοράζουμε από άλλους τα κάθε είδους προϊόντα τους.

Να μερικά παραδείγματα: Το τυρί Γκούντα, είναι το τυρί ενός ολλανδικού χωριού, που πλασαρίστηκε διεθνώς. Το ίδιο και το τυρί Ένταμ. Οι μπότες Ντοκ Μάρτενς, που ξετρελαίνουν τους νέους, είναι οι γερές μπότες που μια αγγλική εταιρεία είχε κατασκευάσει για τους ανθρακωρύχους. Και τα μπλουτζήν δεν είναι παρά το τραχύ εκείνο ρούχο που είχαν ανάγκη οι καουμπόηδες. Αν μεταφράσουμε τις ξενόγλωσσες ονομασίες πολλών εμπορευμάτων τότε θα βρεθούμε στην Ευλοχώρα (timberland παπούτσια) με τους αποικιοκράτες Κουακέρους που τρώνε νιφάδες βρώμης (το quaker που δίνουμε στα παιδιά μας) ή με τους μυθικούς καουμπόνς (αγελαδοβοσκούς δηλαδή), που σήμερα σκάβουν με εκσκαφείς Κάμπιες (Caterpillar θα πει κάμπια), τρώνε μπέικον (τσιγαρίδες χοιρινού δηλαδή) και τριγυρίζουν με αυτοκίνητα Περιπλανώμενους (τα γνωστά Landrover).

Γιατί, λοιπόν, δε θα μπορούσαμε να είμαστε περήφανοι και εμείς δηλαδή για τη μπομπότα, το σκορδόψωμο, τη λύρα, το τσίπουρο, το νταούλι, τον τραχανά, τα λούπινα, το ξυνόγαλο, τα κάλαντα, τον πατσά, το ταχίνι, τις παστελαριές, τη φασολάδα, το πολυφωνικό τραγούδι της Ηπείρου, τη συκωταριά, το μέλι, τη φάβα, τις πλακόστρωτες σκεπές, το λάδι, το κατσίκι, τους χορούς μας, το κοκορέτσι, τη σταφίδα και τόσα άλλα; Ήταν ανάγκη να δίνουμε πάντα καθυστερημένα τις διεθνείς μάχες για τις διάφορες δικές μας ονομασίες, όπως για τη φέτα και το ούζο;

Ειδικά, τα πολιτιστικά προϊόντα που υπάρχουν στην Ελλάδα, μπορεί να μην το λογιζόμαστε, αλλά είναι μοναδικής αντοχής, έχουν προέλθει από δοκιμασίες χιλιάδων χρόνων, έχουν ενσωματώσει κάθε είδους επιρροές. Γι' αυτό και έχουν πάντα κάτι να πουν και σε μας και στον άλλον, στον ξένο. Με τον τουρισμό η πόρτα είναι ανοιχτή για να περάσουμε όχι μόνο τα προϊόντα μας ούτε μόνο τα αρχαία ελληνικά γλυπτά και μνημεία.

Έχουμε τους χορούς μας (το ξέρετε βέβαια ότι στη γειτονική μας Ιταλία, τη Γαλλία και φυσικά βορειότερα, δεν επιβιώνουν τοπικοί δημοτικοί χοροί και τραγούδια, παρά μόνο σε κύκλους ειδικών), τα τραγούδια μας, τα μοναστήρια, τα πανηγύρια μας, τα χειροτεχνήματά μας, τα θαυμάσια πέτρινα σπίτια μας... Όλα αυτά δηλαδή που είναι τριγύρω μας και συνήθως δεν τα βλέπουμε, δεν τα αξιολογούμε, δεν είμαστε περήφανοι γι' αυτά, δεν τα έχουμε αναδείξει, όπως έκαναν οι Ολλανδοί με τα τυριά και τις

δαντέλλες τους, οι Ελβετοί με τα ρολόγια τους, οι Άγγλοι με το ούισκυ τους και τη σκωτσέζικη φούστα, οι Ιταλοί με την πίτσα και τη μακαρονάδα τους, οι Βέλγοι με τα λαχανάκια τους, οι Γάλλοι με τα κρασιά τους και τα μανιτάρια τους, οι Αμερικανοί με τη μουσική τους.

Πω! Πω! Έχω πέσει σε παραλήρημα. Συγχωρήστε με. Ίσως το παθαίνετε και εσείς καμιά φορά, όταν έρχονται όλα μαζεμένα στο νου και αγανακτείτε. Πρέπει να βάλουμε τα πράγματα σε μια τάξη. Να δούμε από πού θα αρχίσουμε, τι θέλουμε να κάνουμε, πώς μπορούμε να ενεργήσουμε για να συμμετέχουμε και εμείς στη δημιουργία του μέλλοντος.

Ξέρω πως έχω ανοίξει ένα δύσκολο θέμα, γιατί ο αγώνας της επιβίωσης και της βελτίωσης της ζωής μας με έναν τέτοιο τρόπο που δεν πολυχωράει καμιά φορά ούτε καν την ανθρωπιά, πόσο μάλλον σκέψεις που μπορεί να κάνει ο καθένας μας για τους εαυτούς μας και τον πολιτισμό μας. Όμως, όσο χορεύουμε καλά, όσο τραγουδάμε σωστά, όσο τιμάμε το φαΐ που τρώμε και το σπίτι που κοιμόμαστε και ζούμε, όσο είμαστε σωστοί στη δουλειά μας, όσο κοιταζόμαστε στα μάτια και εκτοπίζουμε την υστεροβουλία για χάρη της συνεργασίας, τόσο και αφήνουμε χώρο για την κουλτούρα μας. Η σκέψη χρειάζεται, είναι αλήθεια, για να μπουν τα πράγματα σε τάξη, αλλά δεν είναι το παν. Το αίσθημα, η καλή διάθεση και κυρίως το βίωμα είναι η ουσία, και όλοι μας, είτε το θέλουμε είτε όχι, είμαστε φορείς του πολιτισμού μας. Ψυχή θέλει!

Και εσείς ψυχή έχετε. Και έχετε και «ατού». Η Χώσεψη δεν είναι ένα ορεινό χωριό όπως τόσα άλλα. Από πολιτιστική άποψη έχει και μια λαογραφική συλλογή που την κάνει να ξεχωρίζει. Και είμαι σίγουρος ότι όσο την ψάχνει κανείς αυτή τη συλλογή τόσο και θα ανακαλύπτει πράγματα που πρέπει να φανούν, να αναδειχθούν γιατί είναι σίγουρο πως θα δημιουργήσουν περηφάνεια, αξιοπρέπεια και... μέλλον. Εγώ, ο Μπάμπης, η Λίτσα, η Μαντώ και μερικοί άλλοι δεν κάναμε τίποτα παραπάνω από το να ανοίξουμε ένα παλιό μπαούλο του μουσείου Καραλή, να βγάλουμε τους παλιούς δίσκους της Χώσεψης, και να κάνουμε μια βουτιά στο χρόνο. Πιστεύω ότι θα συμφωνήσετε πως άξιζε τον κόπο.

με αγάπη
Ηλίας Γιαννίρης